

Днямі ля
Навагрудскага
замка зноў
з'явілася
будаўнічая
тэхніка. Гэта
радасная навіна:
значыць, працы
па яго захаванні
і аднаўленні
працягваюцца.
І ў свой час мы
зможам убачыць
прыгожы замак
на пагорках,
які нібы плыве
над горадам.

ст. 5

Пласты мінуўшчыны адкрываюцца

Фота прадастаўлены рэдакцыйнай газетай "Новае жыццё", г. Навагрудак.

"К" інфармуе

КАНОН ЗАХАВАННЯ...

Сёлета ў лістападзе
адбыўся з'езд Рэспубліканскага грамадскага
аб'яднання рэстаўратораў. "К" распавядае
пра накірункі дзейнасці
аб'яднання.

ст. 3,4

Museum

МУЗЕЙ НА МУЗЫЧНЫМ ЗАВУЛКУ

Гэты год для Музея гісторыі
тэатральнай і музычнай
культуры Беларусі атры-
маўся багатым на цікавыя
і каштоўныя набыткі. Пра
гэта чытайце наш артыкул.

ст. 7

Гістарыёграф

СЯДЗІБА РОДУ РЭЙТАНАЎ...

"К" прапаноўвае сваім чы-
тачам артыкул, які расказ-
вае пра сядзібу выдатнага
дзеяча беларускай мінуў-
шчыны на тле гістарычных
падзей.

ст. 15

Першы прыём па асабістых пытаннях правёў міністр культуры Анатолій Маркевіч.

“Такія прыёмы мы будзем праводзіць часцей, а таксама актыўна ўкараняць у практыку работы сустрэчы з людзьмі на месцах, у калектывах, — адзначыў Анатолій Маркевіч. — Прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі падмаюць вельмі цікавыя тэмы духоўнага развіцця нашага грамадства, яны заўсёды поўныя ідэй, імкнуча прыўнесці нешта новае ў гэты свет, таму вельмі важна весці з імі непасрэды канструктыўны дыялог. Для мяне такія сустрэчы, безумоўна, — пэўныя сігналы, якія дапамагаюць правільна зарыентаваць дзеянні Міністэрства культуры, больш разумна рэалізоўваць многія праекты культурнага развіцця краіны”.

Па паведамленні Тэлеграм-канала Міністэрства культуры, усяго да міністра звярнулася 12 чалавек. Людзей цікавілі пытанні магчымага працаўладкавання ва ўстановы культуры, былі прапанаваны новыя творчыя праекты. Усе прапановы будуць комплексна разгледжаны.

Гальшанскі замак, дзе сёння адбываецца кансервацыя з фрагментарнай рэстаўрацыяй.

3 нарады ў Міністэрстве

У Мемарыяльным комплексе “Брэсцкая крэпасць-герой” плануецца стварэнне Рэспубліканскага цэнтра патрыятычнага выхавання моладзі.

Дбаць аб Радзіме

У панядзелак 30 лістапада адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатолія Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства.

Антон РУДАК

Між іншага, абмяркоўваліся пытанні фінансавання ўстаноў культуры на наступны год. Прычым міністр падкрэсліў, што ўстановы культуры ў сваёй дзейнасці мусяць абірацца не толькі на фінансаванне з дзяржаўнага бюджэту, але і знаходзіць новыя крыніцы прыбытку ды формы арганізацыі культурнай работы. Анатолій Маркевіч звярнуў таксама ўвагу на патрэбу ўзмацнення кантролю над захаваннем працоўнай дысцыпліны ў калектывах, асабліва ў рэгіёнах краіны.

ВЫХАВАННЕ ПАТРЫЯТЫЗМУ

Міністр падкрэсліў важнасць супрацоўніцтва ў сферы культуры з Міністэрствам адукацыі і Міністэрствам абароны па выпрацоўцы сумеснай праграмы, накіраванай на патрыятычнае выхаванне моладзі.

Начальнік аддзела па кінематаграфіі Аляксей Бязуглы паведаміў, што нядаўна сустрэўся па гэтай справе з начальнікам галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы Міністэрства абароны Леанідам Касінскім і генеральным дырэктарам тэлекампаніі “ВаенТВ” Сяргеем Мальцавым. Падчас сустрэчы абмяркоўвалася стварэнне тэлевізійнага праекта, прысвечанага 105-годдзю Узброеных сіл Беларусі, якое будзе адзначацца ў 2023 годзе. Плануецца актывізаваць і работу па правядзенні ва Узброеных сілах культурных мерапрыемстваў.

Кажучы аб дасягненнях і перспектывах айчыннай кінаіндустрыі, Аляксей Бязуглы паведаміў, што сёлета на Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” завершана работа над 12 фільмамі, сярод якіх тры ігравыя, тры дакументальныя і шэсць анімацыйныя. 15 фільмаў знаходзяцца ў стадыі кансервацыі альбо падрыхтоўкі да здымак, у тым ліку — тры ігравыя.

НА АБ’ЕКТАХ СПАДЧЫНЫ

Міністр звярнуў увагу і на сучасны стан аб’ектаў архітэктурнай спадчыны, якія ўваходзяць у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў і сёння знаходзяцца ў працэсе аднаўленчых ра-

бот. Асаблівую зацікаўленасць выклікаюць працы па кансервацыі аб’ектаў з фрагментарнай рэстаўрацыяй і выкарыстаннем іх у Гальшанскім замку, што ў Ашмянскім раёне. Сёння тут праводзяцца супрацьварыйныя работы на сценах паўночна-ўсходняга корпуса, адбываецца добраўпарадкаванне тэрыторыі, мантаж металічных лесвіц, якія дазваляць наведвальнікам аглядаць прастору замка. У найбліжэйшай перспектыве прадугледжваецца стварэнне ў паўночнай замкавай вежы музейнай экспазіцыі.

Адзначаючы дасягненні па аднаўленні помнікаў гісторыі і архітэктурны, Анатолій Маркевіч, тым не менш, звярнуў увагу на неабходнасць паскорыць тэмпы ажыццяўлення работ на некаторых аб’ектах, а таксама на недапушчальнасць зацягвання тэрмінаў выканання рэстаўрацыйных мерапрыемстваў.

У тым ліку міністр адзначыў, што аб’екты такога кшталту мусяць быць надзелены асаблівай увагай па добраўпарадкаванні, бо недапушчальна, каб на тэрыторыі, якую займаюць гісторыка-архітэктурныя помнікі, знаходзілася смецце або пустазелле. Да таго ж нельга дапускаць, каб гэтыя аб’екты ў працэсе аднаўленчых работ былі адкрытыя для старонніх асоб, каб быў доступ да

будаўнічых матэрыялаў альбо руінаваных участкаў помнікаў, што, між іншага, можа пагражаць атрыманнем траўм.

УДАСКАНАЛЕННЕ КАНТРОЛЮ

Начальнік юрыдычнага аддзела міністэрства Віталь Бейлін адзначыў, што пытанні аховы гісторыка-культурнай спадчыны выклікаюць найбольшую ўвагу і пры рабоце, якая цяпер праводзіцца па ўнясенні зменаў у Кодэкс аб культуры. Як адзначаюць спецыялісты, гэтыя змены перададзены могуць датычыцца вяртання ў Кодэкс тых палажэнняў, якія былі прадугледжаныя Законам аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны, прынятым у 2006 годзе.

У адпаведнасці з ім Міністэрства культуры валодала ў гэтай сферы даволі шырокім колам пэўнамоцтваў: так, яно было надзеленае шэрагам кантрольных функцый, напрыклад — правам выдаваць абавязковыя для выканання прадпісанні аб ліквідацыі парушэнняў пры ахове аб’ектаў гісторыка-архітэктурнай спадчыны. Вяртанне да гэтых норм магло б яшчэ больш павялічыць эфектыўнасць работы, якая праводзіцца міністэрствам у галіне аховы помнікаў мінуўшчыны.

Помнік знакамітаму кампазітару

Рэспубліканскі савет па манументальным мастацтве ўхваліў мадэль помніка беларускаму кампазітару, музычнаму педагогу, народнаму артысту Беларусі і СССР Ігару Лучанку.

Скульптары Аляксандр Фінскі і Іван Міско літаральна на днях прыступілі да фармоўкі партрэтнага манумента ў бронзе.

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; намеснік галоўнага рэдактара — Юрый КАРПЕНКА; адказны сакратар — Таццяна ПАШЭНЬКА; рэдактар аддзела: Яўген РАПІН; аглядальнік рэдакцыі: Зміцер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕУСКІ; мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД.
Сайт: www.kimpress.by, E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чацвёрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнаасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.
Аўтарскія рукапісы не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2020. Наклад 2843. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.
Падпісана ў друку 04.12.2020 у 18.00. Замова 3740.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку””.
220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Дакрануцца душой, адчуць сэрцам

Гісторык, лаўрэат прэміі Прэзідэнта “За духоўнае адраджэнне” Уладзімір Ліхадзедаў прэзентаваў альбом “Шматнацыянальная Беларусь” у сталічным Доме кнігі “Светац”.

У міжнародным конкурсе краін СНД “Мастацтва кнігі” выданне стала лепшым у намінацыі “Дыялог культур”. Альбом акцэнтуюе ўвагу чытачоў на найбольш характэрных для Беларусі рысах — шматнацыянальнасці і шматканфесійнасці. У ім прадстаўлены больш за 400 паштовак і фатаграфій з асабістай калекцыі аўтара, многія з якіх публікуюцца ўпершыню. Каментарыі да ілюстрацый напісаны на беларускай, рускай і англійскай мовах.

“Хацелася стварыць манументальную працу, якая прадэманстравала б шматграннасць нашай краіны, яе міралюбнасць і добра-суседства, — адзначыў Уладзімір Ліхадзедаў. — На мой погляд, гэта з’яўляецца

Падчас прэзентацыі.

неад’емнай часткай прыроды беларусаў. У кнізе прадстаўлены нацыянальнасці, якія жылі на нашых землях у канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў. На ўнікальных здымках — беларусы, кітайцы, карэйцы, манголы, рускія, палякі, татары, яўрэі, літоўцы, латышы, а таксама французы, немцы і туркі. Выданне паказвае, што і ў той час людзі жылі ў міры і згодзе: займаліся рамёствамі, дапамагалі адзін

аднаму, ад душы працавалі, развівалі традыцыі продкаў”.

Альбом “Шматнацыянальная Беларусь” — частка гісторыка-асветніцкага праекта “У пошуках страчанага”. Кнігі з гэтай серыі паказваюць беларускія гарады і ўнікальныя кадры гістарычных падзей XIX—XX стагоддзяў. Яны перакладзены на 8 моваў, і былі прадстаўлены на выставах у Франкфурце-на-Майне, Маскве, Варшаве, Вільнюсе і многіх іншых гарадах.

Падчас прэзентацыі аль-

бома Уладзімір Ліхадзедаў таксама прадставіў выставу “Страчаная спадчына”. У яе аснову пакладзены ўнікальныя паштоўкі і фатаграфіі з уласнай калекцыі. Многія экспанаты існуюць у адзіным экзэмпляры. Экспазіцыя дазволіць здзейсніць падарожжа па самых цікавых населеных пунктах, убачыць храмы, синагогі, мячэці, якія ўжо страчаны, убачыць людзей, якія жылі ў Беларусі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў.

Ул. інф.

Аматарскія тэатры Брэстчыны спаборнічаюць анлайн

Абласны фестываль аматарскага тэатральнага мастацтва “Тэатральнае Палессе - 2020” сёлета праходзіць у анлайн-фармаце, такім чынам далучыцца да яго могуць вяхары не толькі Брэстчыны, але і ўсёй Беларусі і нават свету. Адкрыўся фестываль 30 лістапада спектаклем “Віхравы падарункі” ўзорнага лялечнага калектыву “Залаты ключык” Аснежыцкага раённага Цэнтра культуры і вольнага часу з Пінскага раёна. Да 11 снежня будзе паказана каля 30 пастановак. Пераможцаў абласнога конкурсу вызначыць прафесійнае журы.

Надзея КУДРЭЙКА

«Бяда ад пшчотнага сэрца», народны тэатр «Золак» (г. Іванова)

Фестываль “Тэатральнае Палессе” пачынаючы з сярэдзіны 90-х гадоў традыцыйна адбываецца раз на тры гады. Звычайна ў ім удзельнічалі спектаклі толькі ўзорных і народных калектываў. Вымушаны з-за эпідэміялагічнай сітуацыі анлайн-фармат у гэтым годзе дазволіў пашырыць кола і дапусціць да ўдзелу ў конкурсе тэатральныя калектывы, якія пакуль не маюць званняў.

У праграме прадстаўлены пастаноўкі з самых розных куткоў рэгіёна і самых розных жанраў — ёсць народныя казкі і ваенныя драмы, ёсць камедыі і вадзевы, а ёсць проста літаратурныя

кампазіцыі — як, напрыклад, у Дзіцячага драматычнага тэатра “Тратэск” Ганцавіцкага гарадскога Дома культуры, і нават эстраднаыя мініяцюры — як у аматарскага аб’яднання “Мініяцюра” Любшчыцкага сельскага Дома культуры з Івацэвіцкага раёна. Упершыню ў “Тэатральным Палессі” ўдзельнічае батлеечны спектакль — яго прадстаўляе лялечная студыя “Чароўная краіна” Ляхавіцкага гарадскога Дома культуры. Узорная тэатральная студыя “Рытм” з Кобрынскага Палаца культуры пакажа спектакль “Казкі Дзеда-Барадзеда” паводле беларускіх народных казак, Маларыцкага дзяржаўнага дзіцячага школа мастацтваў прапануе інсцэніроўку “Пяць

жыццяў” паводле аповесці Барыса Васільева “А зоры здесь тихие”, ўзорны тэатральны калектыў “Смарт” Мірскага сельскага Дома культуры з Баранавіцкага раёна прадэманструе дзіцячы спектакль па п’есе Алжаса Жанайдарава “Душа падушкі”, народны драматычны калектыў AURA з Драгічынскага гарадскога Дома культуры выносіць на суд глядачоў і журы фантазмагорыю “Стомлены д’ябал” паводле твора Сяргея Кавалёва, народны драматычны тэатр “Сейбіты” Пружанскага гарадскога Палаца культуры будзе забяляць публіку лірычнай камедыяй Фларыда Булякова “Выходзілі бабкі замуж”... Усяго да 30 спектакляў прэтэндую на ўзнагароды “Тэатральнае Палессе”, якое завершыцца 11 снежня драматычным спектаклем “Чайка па імені Джонатан Лівінгстан” паводле аповесці Рычарда Баха — яго пакажа народны эксперыментальны тэатр-студыя “Пілігрым” Пінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. Можна пераканацца, што інтарэсы самадзейных тэатральных калектываў надзвычай разнастайныя.

Усе прадстаўленыя работы ацэньвае прафесійнае журы, у склад якога ўвайшлі рэжысёры і акцёры Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы і Палескага драматычнага тэатра з Пінска, спецыялісты Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра і абласнога цэнтра маладзёжнай творчасці. Пераможцы вызначацца больш чым у 10 намінацыях — упершыню з’явілася намінацыя “Лепшы музычны спектакль”. Непасрэдна выказаць сваё меркаванне змогуць сёлета і глядачы, калі пакінуць каментарыі і адзнакі проста пад прагледжаным творам у інтэрнэце — а ўсе паказы адбываюцца на афіцыйным Youtube-канале Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра, які і ладзіць фестываль “Тэатральнае Палессе” сумесна з Брэсцкім аблвыканкам. Пераможцы атрымаюць дыпламы і спецыяльныя прызы.

Канон захавання, або Аб’ект рэстаўрацыі і вакол яго

Напрыканцы мінулага года ў краіне з’явілася Рэспубліканскае грамадскае аб’яднанне рэстаўратараў, а сёлета ў лістападзе адбыўся пашыраны з’езд гэтай арганізацыі. Мерапрыемства прайшло ў анлайн-рэжыме пад назвай “Аб’яднанне экспэртаў у галіне рэстаўрацыі як неабходная ўмова захавання аб’ектаў культурнай спадчыны Беларусі”. Удзельнікі з’езду паразважалі аб задачах аб’яднання і ключавых накірунках яго дзейнасці ў сучаснасці і будучыні.

Антон РУДАК

Як адзначаюць стваральнікі аб’яднання, павелічэнне колькасці аб’ектаў рэстаўрацыйных аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны і аб’ектаў рэстаўрацыйных работ, як правіла, занадта прыводзіць да нарастання кола праблем навуковага, метадалагічнага і практычнага планаў у сферы рэстаўрацыі. Узнікненне рэспубліканскай грамадскай арганізацыі спецыялістаў у галіне рэстаўрацыі акурат і пакліканае спрыяць вырашэнню гэтых надзвычайных пытанняў.

Аб’яднанне ставіць за мэту садзейнічаць даследаванням, звязаным з захаваннем аб’ектаў культурнай спадчыны, рэстаўрацыяй і кансервацыяй помнікаў архітэктуры, іх рамонтам і эксплуатацыяй. Сябры арганізацыі таксама маюць намер пашыраць практычнае прымяненне новых будаўнічых матэрыялаў, тэхналогій, працэсаў, прынцапаў і метадаў рэстаўрацыі.

ПЕРШЫЯ КРОКІ

Як паведаміў старшыня Рэспубліканскага грамадскага аб’яднання рэстаўратараў Міхаіл Жых, устаноўчы сход арганізацыі адбыўся 12 снежня 2019-га, а зарэгістраваная яна была 10 студзеня 2020 года. Сёння членамі аб’яднання з’яўляюцца 54 чалавекі, сярод якіх рэстаўратары, архітэктары, інжынеры, фізікі і хімікі, што маюць досвед работ на аб’ектах рэстаўрацыі.

Адна з прыярытэтных задач аб’яднання ў найбліжэйшай перспектыве — стварэнне ў межах рэстаўрацыі адзінай базы дадзеных нерухомах матэрыяльных і гісторыка-культурных каштоўнасцяў, у тым ліку аб’ектаў праектавання і выканання рэстаўрацыйных работ. Такая база дазволіць аператыўна адсочваць актуальны стан, у якім знаходзяцца помнікі архітэктуры, і наладжваць супрацоўніцтва па іх захаванні з мясцовымі органамі ўлады, ды каардынаваць рэстаўрацыйныя работы, размяркоўваць іх па прыярытэтных аб’ектах фінансавання, у залежнасці ад фізічнага стану помнікаў і іншых вызначальных крытэрыяў.

Правядзенне класіфікацыі аб’ектаў па відах работ, неабходных для іх захавання, дазволіць больш абгрунтавана планаванне даследаванняў ды рэстаўрацыю, і праводзіць своечасовае выяўленне помнікаў у крытычным стане, а таксама арганізоўваць маніторынг правядзення выратавальных, супрацьварыяльных мерапрыемстваў ці кансервацыйных работ. У найбліжэйшай будучыні на сайт аб’яднання па адрасе roop.bel, дзе будзе змешчана база, кожны ахвочы зможа даслаць інфармацыю пра стан таго ці іншага помніка. Таксама на падставе звестак базы плануецца распрацоўка сістэмы інтэрактыўных карт помнікаў гісторыка-архітэктурнай спадчыны Беларусі.

Працяг на ст. 4.

Эскіз праекта забудовы Гандлëвай набярэжнжай у Мінску (з прэзентацыі Антона Астаповіча).

ваць спецыялісты, якія таксама маюць на тое пасведчанне Міністэрства культуры.

ПАСЛУЖЫЦЬ ЛЮДЗЯМ

Аб актуальных пытаннях работы з Дзяржаўным спісам гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь паразважаў старшыня Беларускага камітэта ICOMOS Сцяпан Стурэйка. Зазіраючы ў гісторыю пытання, варта згадаць, што першы ў свеце спіс помнікаў, якія мусілі ахоўвацца дзяржавай, быў зацверджаны ў 1842 годзе ў Фран-

ВЯРТАННЕ СТРАЧАНЫХ АБРЫСАЎ

Аб шэрагу канкрэтных праектаў па рабоце з помнікамі архітэктуры распавёў старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч. Хаця ў адпаведнасці з заканадаўствам таварыства не мае права рабіць паўнаўтасныя праекты, тым не менш, архітэктурная секцыя арганізацыі, створаная ў 2010 годзе, распрацоўвае эскісную і перадпраектную дакументацыю.

Канон захавання, або Аб'ект рэстаўрацыі і вакол яго

Заканчэнне. Пачатак на ст.3.

У ПОШУКАХ АДНАДУМЦАЎ

У сферы міжнароднага супрацоўніцтва праводзіцца работа па наладжванні ўзаемадзеяння з шэрагам грамадскіх арганізацый, якія займаюцца пытаннямі аховы гісторыка-культурнай спадчыны. Так, аб'яднанне атрымала статус нацыянальнай групы Міжнароднай арганізацыі па навуцы і тэхналогіях захавання ды эксплуатацыі помнікаў (WTAInternational) — гэтая супольнасць была створаная ў 1976 годзе ў Германіі і аб'ядноўвае адмыслоўцаў у сферы рэстаўрацыі з усяго свету, дазваляючы ім аператыўна абменьвацца найноўшым досведам у галіне захавання архітэктурнай спадчыны. Наладжанае супрацоўніцтва і з польскай экспертнай супольнасцю рэстаўратараў Stowarzyszenie konserwatorów zabytkow і Расійскай асацыяцыяй рэстаўратараў. У рамках такога супрацоўніцтва, пры спрыяльных абставінах, мяркуецца правесці шэраг стажыровак у рэстаўрацыйных майстэрнях у Расіі.

Вядзецца наладжванне супрацоўніцтва і з навучальнымі ўстановамі, што займаюцца падрыхтоўкай спецыялістаў, якія могуць быць занятыя ў сферы рэстаўрацыі — Беларускім дзяржаўным тэхналагічным універсітэтам, Беларускім нацыянальным тэхнічным універсітэтам, Брэсцкім дзяржаўным тэхнічным універсітэтам, Беларускім дзяржаўным універсітэтам транспарту. Каардынацыя дзеянняў з гэтымі ўстановамі і сумесная распрацоўка навучальных праграм дазволіла б палепшыць сітуацыю з падрыхтоўкай кадраў і дала магчымасць аднавіць айчынную школу рэстаўрацыі і прэстыж прафесіі рэстаўратара ў вачах моладзі.

ЗАКОН НА ВАРЦЕ ПАМЯЦІ

Начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Наталля Хвiр нагадала аб асновах заканадаўства па заха-

Аднаўленчыя работы на Крэўскім замку ў 2019 годзе (фота аўтара).

ванні помнікаў архітэктуры і той працы, якая праводзіцца ў гэтай галіне на дзяржаўным узроўні. Так, уключэнне ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў азначае пастаноўку аб'екта на дзяржаўную ахову, якая прадугледжвае, у тым ліку, магчымасць атрымання фінансавання, у залежнасці ад катэгорыі значнасці, з бюджэту адпаведнага ўзроўню, на ўтрыманне і правядзенне ахоўных мерапрыемстваў, а таксама для асобных аб'ектаў спадчыны ўсталёўвае падатковыя льготы, дадатковыя абавязкі, крмінальную і адміністрацыйную адказнасць за парушэнне заканадаўства аб ахове помнікаў.

У адпаведнасці з артыкулам 44 Бюджэтнага кодэксу Рэспублікі Беларусь, забяспечэнне захаванасці гісторыка-культурных каштоўнасцяў, якія знаходзяцца ва ўласнасці Рэспублікі Беларусь, і доступу да іх, а таксама гісторыка-культурных каштоўнасцяў катэгорый "0", "1" і "2", якія знаходзяцца ва ўласнасці адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак Рэспублікі Беларусь і ва ўласнасці рэлігійных арганізацый, па пераліку такіх каштоўнасцяў, зацверджаным Урадам Рэспублікі Беларусь, у частцы капітальных выдаткаў могуць фінансавцца за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэ-

жэту, а рэшта — з мясцовых бюджэтаў.

Аб'екты, унесеныя ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь, маюць пэўныя гарантыі захаванасці. Для такіх аб'ектаў распрацоўваюцца і зацвярджаюцца праекты зон аховы, у якіх вызначаюцца іх межы, а таксама рэгламенты ўтрымання і выкарыстання. Любая дзейнасць, якая можа аказваць уздзеянне на аб'ект гісторыка-культурнай каштоўнасці, мусіць ажыццяўляцца з улікам неабходнасці захавання яго вартасцяў, не дапускаецца навукова не абгрунтаванае змяненне аб'екта або пагаршэнне ўмоў яго ўспрымання.

Найбольш спрэчныя праблемы, якія ўзнікаюць пры ўзгадненні навукова-праектнай дакументацыі, выносяцца на разгляд Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры. У выпадку неабходнасці правядзення рамонтна-рэстаўрацыйных работ уласнік аб'екта мусіць атрымаць дазвол Міністэрства культуры на выкананне навукова-даследчых і праектных распрацовак. Прытым кіраўніцтва распрацоўкай навукова-праектнай дакументацыі і навукова-метадычнае кіраўніцтва пры выкананні рамонтна-рэстаўрацыйных работ мусіць выкон-

ваць, а другі — толькі праз сорок гадоў, у 1882 годзе ў Вялікабрытаніі. Наогул жа вядзенне спісаў стала распаўсюджанай практыкай толькі ў мінулым стагоддзі. Дакументы такога кшталту пачалі выконваць функцыі не толькі ўліку і аховы помнікаў, але і замацавання своеасаблівага канона, стварэння спісу аб'ектаў, якія вызначаюць нацыянальны здабытак.

Але з часам паняцце гісторыка-культурнай спадчыны значна пашырылася. Так, калі ў 1842 годзе ў французскім спісе помнікаў знаходзіліся 1082 аб'екты, то сёння іх колькасць складае ўжо 45 тысяч. У свеце пастаянна адбываецца рост аб'ёму архітэктурнай спадчыны, якая трапляе пад абарону дзяржавы, у спісы помнікаў залічваюцца ўжо не толькі адзінаквыя аб'екты, але і цэлыя тэрыторыі, напрыклад, гістарычныя цэнтры гарадоў. І ўсё паказвае на тое, што гэты працэс росту будзе працягвацца.

У такіх абставінах само захаванне аб'екта часта ўжо не разглядаецца як самамэта. Прыярытэтна вырашаюцца пытанні актуалізацыі сацыяльна-эканамічнага патэнцыялу спадчыны, яе інвестыцыйнай прыцягальнасці. Мэтай захавання помнікаў робіцца стымуляванне іх выкарыстання, паляпшэнне якасці архітэктурнага асяроддзя і жыцця грамадзян.

Перш секцыяй быў створаны праект аднаўлення забудовы Гандлëвай набярэжнжай у Мінску — на жаль, пакуль нерэалізаваны, як і адпаведны праект па колішняй забудове Ніжняга рынку. Таксама ў выніку дзейнасці таварыства Дзяржаўны спіс папоўніўся такім аб'ектам, як падмуркі касцёла Святога Тамаша і кляштар дамініканцаў на рагу сталічных вуліц Энгельса і Інтэрнацыянальнай.

У 2013 годзе таварыствам быў распрацаваны праект выяўлення страчаных архітэктурных аб'ектаў у гістарычным цэнтры Мінска — у выніку было абзначана на мясцовасці контурам тратуарнай пліткі месца на рагу вуліц Рэвалюцыйнай і Камсамольскай, дзе знаходзіліся касцёл Святога Міхала Архангела і кляштар ордэна бенедыктынцаў. Шэраг праектаў таварыства таксама рэалізуецца ў Магілёве, у тым ліку ў рамках рэгенерацыі гістарычнага раёна Школішча.

ЯДНАННЕ ЗАЦІКАЎЛЕННЫХ

Акрамя працягу распачатай працы па вышэйзгаданых накірунках, Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне рэстаўратараў плануе на наступны год правядзенне першага ў Беларусі Міжнароднага форуму рэстаўратараў культурнай спадчыны, які можа стаць пляцоўкай дэманстрацыі найлепшых праектаў ды тэхналогій у галіне рэстаўрацыі, і платформай для ўдзелу беларускіх рэстаўратараў у міжнародным прафесійным дыялогу.

Мяркуюцца, што ў гэтым мерапрыемстве прымуць удзел не толькі рэстаўратары ды архітэктары, але і ўласнікі аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, патэнцыйныя інвестары, прадаўцы сферы турызму, практычныя арганізацыі, вытворцы рэстаўрацыйных матэрыялаў, студэнты профільных спецыяльнасцяў і ўсе, чыя прафесійная дзейнасць звязаная з помнікамі гісторыі і культуры. Працы ў гэтай сферы яшчэ багата, і чым шырэйшае кола будзе ёй усур'ез зацікаўленае, тым большыя шанцы на добрую будучыню нашых архітэктурных набыткаў.

Днямі ля Навагрудскага замка зноў з’явілася будаўнічая тэхніка. Гэта радасны навіна: значыць, працы па яго захаванні ўрэшце працягнуліся. Пакуль што іх плён не будзе бачны старонняму воку: найперш трэба завяршыць умацаванне нетраў стромкага вала, а потым ужо прыступіць і да работ на яго паверхні. Што, хочацца верыць, таксама не за гарамі.

Як паведаміў начальнік аддзела па арганізацыі навукова-праектнага і метадычнага забеспячэння ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Альгерд Чарняўскі, рэканструкцыя з кансервацыяй і прыстасаваннем на гэтым аб’екце гісторыка-культурнай каштоўнасці налічвае шэсць пускавых комплексаў, з якіх цяпер рэалізуецца ўжо трэці.

Першыя крокі па захаванні замка рабіліся яшчэ ў 1920-ыя гады польскімі археолагамі і рэстаўратарамі. У 2011 годзе тут былі праведзеныя грунтоўныя археалагічныя даследаванні, якія засведчылі, што на тэрыторыі замка захаваліся таксама падмуркі княжацкага палаца і царквы XIV стагоддзя. А ўжо ў 2012 годзе гэты помнік дойлідства быў уключаны ў дзяржпраграму «Замкі Беларусі», што паклала пачатак аднаўлен-

Фота прадастаўлены рэдакцыяй газеты "Новае жыццё", Навагрудак.

Замак у “транзітным стане”

“красіва”, а вельмі ўдумліва, з прыцягненнем прафесійных ландшафтных дызайнераў.

А яшчэ важна адзначыць, што ўсе гэтыя работы павінны мець планавы характар — з невялікім запасам часу на розныя “непрадбачаныя абставіны”. Яны ўжо ў падобнай сітуацыі здараліся два гады таму, калі будаўнікі, распачаўшы працу ў такі самы “позні сезон”, як цяпер, выпадкова закранулі культурны пласт ля ўзножжа вала, і ў 3-пад каўша экскаватара сталі з’яўляцца старадаўнія артэфекты. Пра гэтую сітуацыю мы ў свой час падрабязна пісалі, а тут хіба адзначым: у такім гістарычным месцы, як Навагрудак, падобную магчымасць варта адразу ўлічваць. Падчас будаўнічых работ пласты мінуўшчыны адкрываюцца тут адзін за адным — на радасць археолагам.

...Ну, а ненатуральныя абрысы Касцельнай вежы спадар Друшчыц падумаваў у перспектыве схавач з дапамогайплошчу, які атачае многія замкавыя пабудовы ў Еўропе. Але гэта, як мы бачым, ужо справа калі не дзясятая, дык недзе сёмая-восьмая. І калі да яе дойдзе — вось тады і з’явіцца нагода “спрачацца пра густы”.

Сёння ж самае галоўнае — каб адзін з самых знакавых помнікаў беларускага дойлідства, які на стагоддзі нібы завіснуў у нейкім “транзітным стане”, ўрэшце займеў ясны статус і прызначэнне. Якім яно павінна быць, зразумела даўно: ад турыстаў тут і цяпер

Падчас рэстаўрацыйных работ.

чым работам, якія працягваюцца і ў нашыя дні. У выніку папярэдніх этапаў гэтай дзейнасці ў 2014 годзе была завершаная кансервацыя Касцельнай вежы.

Цяперашнія работы прадугледжваюць умацаванне схілу замкавай гары акурат з боку гэтай самай вежы, што павінна абараніць яе ад поўнага разбураўняў выніку спаўзання грунту. Каб прадухіліць такое развіццё падзей, усталяваюцца габіёны — адмысловыя металічныя канструкцыі, запоўненыя каменнем, якія ўтвараюць своеасабліваю падпорную сцяну. Таксама схіл гары дадаткова ўмацаваны буранабіўнымі палямі.

Што важна адзначыць, у якасці падрабчэка была абраная спецыялізаваная арганізацыя, якая мае шматгадовы досвед працы ў грунтах - ТАА “ВІЗБАС-М”. Яе прадстаўнік Сяргей Котаў паведаміў, што першы этап, а менавіта ўста-

лёўка буранабіўных паляў, распачаўся ў сярэдзіне лістапада. І на далейшы момант ўсе запланаваныя работы паспяхова завершаныя.

— Акурат сёння ў Наваградку адпраўлена апошняя машына, якая павінна забраць рэшту абсталявання, — дадаў ён.

Па словах Альгерда Чарняўскага, ужо распрацаваная праектна-каштарысная дакументацыя і на наступныя этапы работ — найперш гэта арганізацыя водаадводу з тэрыторыі замка. Сродкі на іх правядзенне паступаюць у рамках дзяржаўнай і абласной інвестыцыйных праграм, а таксама дзяржпраграмы “Культура Беларусі”.

Пра крытычны стан і вала і, адпаведна, размешчаных на ім руінаў было вядома ўжо даўно. Скажам, амаль дзесяць гадоў таму наша рэдакцыя ладзіла “Прэс-суботнік” — імпрэзу, падчас якой журна-

лісты і вядомыя дзеячы культуры маглі паспытаць сябе ў ролі археолагаў (зразумела, пад кіраўніцтвам уважанага прафесіяналаў) ды пры гэтым лішні раз прыцягнуць увагу шырокага людю да ўбору сродкаў на аднаўленне замка.

Працы там і сапраўды неўзабаве пачаліся. Але ж іх першы вынік многіх непрыемна ўразіў. Роўныя геаметрычныя абрысы, якія прынялі парэшткам “рамантычная руіна” зусім не суадніліся. Таму часам нават гучала: вярніце як было!

Навуковы кіраўнік рэстаўрацыі, светлай памяці Сяргей Друшчыц на тое адказаў з уласцівым яму флегматызмам: пачакайце, гэта ж толькі пачатак! Праведзеныя супрацьварыйныя працы па ўмацаванні грунту і парэшткаў той самай вежы маюць тэхнічны, а не эстэтычны характар: калі б Касцельную не

чапалі, была вялікая рызыка, што і тэма для дыскусій знікла б сама сабою. А наперадзе яшчэ цэлы фронт работ. Таму пра эстэтыку і рамантыку варта будзе дбаць куды пазней.

Задумы адносна будучыні Наваградскага замка ў архітэктара ды ягоных хаўруснікаў былі не тое каб грандыёзныя, але затое даволі канкрэтныя. Эфектная рэканструкцыя “ўсяго-ўсяго” не планавалася нават у праекце, і справа тут зусім не ў браку фінансавання. Бо як насамрэч выглядаў замак у пару свайго росквіту, не ведае сёння ніхто - можна гэта хіба ўяўляць. Што добра для мастацкай творчасці, але блага для рэстаўрацыі, якая павінна мець належны навуковы падмурак.

Таму ад пачатку было вырашана абмежавацца малым: ўмацаваць схіл, затым пераўтварыць руіны дзвюх вежаў у руіны трывалыя — гэтым

тэрмінам пазначаецца кансервацыя, якая дазваляе захаваць помнік у максімальна аўтэнтычным выглядзе, але пры гэтым засцерагчы яго ад далейшага знішчэння. Польшчы вывесці на дзённую паверхню тэя падмуркі іншых пабудоваў, якія пакуль што ўтоеныя ад вачэй турыстаў - а іх багата. Затым аднавіць два ярусы Шчытоўкі (гэта магчыма, бо захавалася саякая-такая іканаграфія: першыя ў Наваградку фотаапараты паспелі зафіксаваць вежу ў лепшым за цяперашні стане) ды стварыць там невялічкую экспазіцыю. Урэшце — правесці добраўпарадкаванне ўсяго вала, пераўтварыўшы яго, па сутнасці, у музей пад адкрытым небам.

Я б дадаў тут і яшчэ адзін пункт - паступова прывесці да ладу і навакольную тэрыторыю, па магчымасці ачысціўшы яе ад патанулых у хмыззі малапрыбавных буданчыкаў. Але рабіць не так, каб было

няма адбою. Але паколькі пастаяннага кантролю за тэрыторыяй пакуль не прадугледжана, не ўсе яны паводзяць сябе з належным піетэтам да сівых муроў. Адна калега, якая наведвала замак гэтым летам, была ўражаная і надпісамі, выдрапанымі на старой цэгле, і хай сабе рэдкім, але смеццем, якое трапляецца на валах, і альпіністамі-аматарамі, што скараюць тую ж Шчытоўку з рызыкай для жыцця і сабе і ёй.

Усяго гэтага не будзе, калі замак стане, даруйце за канцэлярызм, рэжымным аб’ектам — з абавязковымі артаўнікамі і дворнікам, у чые абавязкі ўваходзіць перманентна сачыць там за парадкам. А магчыма і касір, які бярэ за ўваход сімвалічную плату.

Без сумневу, той акрыялыны выгляд, які адкрываецца з валоў, нікуды пасля гэтага прераўвасаблення не падзе-нецца.

90-годдзе з дня народзінаў Уладзіміра Караткевіча з’явілася добрай нагодай, каб паставіць на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі новы спектакль — “Наш Караткевіч”, прысвечаны асобе і творчасці майстра. А ў Тэатры юнага глядача апошнім часам адбыліся прэм’еры некалькіх спектакляў паводле паэзіі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Аркадзя Куляшова, Максіма Багдановіча, Алаізы Пашкевіч (Цёткі). Дый у анлайн-праглядзе нядаўна быў замежны спектакль “Сны Райніса”, дзе выкарыстоўваліся вершы і дзённікі гэтага латышскага класіка. Такая павязь тэатральных увасабленняў паэзіі, часам з размовай пра саміх твораў, стварае суцэльнае дыскусійнае поле, узараць якое маглі б не адно крытыкі, але і самі глядачы. Чаму б і не? Улічваючы эпідэміялагічныя абставіны, мы вырашылі правесці абмеркаванне ў поўным сэнсе слова “віртуальна”. І адначасова крыху тэатральна. Таму запрасілі да размовы ўмоўных прадстаўнікоў розных слаёў публікі. Ну, а калі ў нас штосьці не атрымалася, будзем лічыць, што гэта... сон: маўляў, чаго толькі ў сне ні прымроіцца.

Сцэна са спектакля “Наш Караткевіч”.

Прысніць паэтаў — што б гэта значыла?

Надзея БУНЦЭВІЧ
/ Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

НЕЗАДАВОЛЕННЫ СТАРШАКЛАСНІК:

— Колькі можна “душыць” нас усялякімі вершамі? Паглядзеў я “Палёты ўдваіх” у ТЮГу: падказалі, што рэжысёр ставіў малады і прасунуты — Данііл Філіповіч. Мае сябры ў Гомелі ягоную “Рыбу маёй мары” бачылі, былі ў поўным захапленні. Да нас тая “Рыба...” усё ніяк не даплыве, а “Палёты ўдваіх” — бясплатны прагляд: маўляў, палётаем, бы той Марк Шагал з Бэлай, здаецца. Хай не мастак за каханай, а двое паэтаў — усё роўна цікава. Не, ну калі яны там (у сэнсе, артысты) на стол ускараскаліся і абдымаліся, было прыкольна. І хлопец на раме аконнай хістаўся, раўнавагу трымаў. Калі дзверы адчыніліся, адтуль святло ішло: быццам прышэльцы нейкія з’явіцца. Мая дзяўчына зорачкі ўпадабала, што ў фінале запалілася. А дзе чыя паэзія была, я не ўцяміў. Спачатку думаў, што артыстка будзе чытаць за Цётку, артыст — за Багдановіча, ажно не: яны і паўтаралі тое, што ўжо іншы сказаў, і чаргаваліся, бы на школьнай імпрэзе, дзе кожны свой стаўбец дзяўбе. А яшчэ вала-сы ў актрысы запомніў, яна імі туды-сюды добра матала, дый сама прыгожая.

АДДАНАЯ ПРЫХІЛЬНІЦА:

— Малады чалавек, як вам не сорамна! Паэзію класікаў трэба ведаць і адрозніваць самастойна: вас гэтаму ў школе павінны вучыць. Я таксама, можа, не ўсе вершы пазнала. Дый навошта? Яны ж так, для

паэтычнай атмасферы. А вы, калі што, павінны былі законспектаваць і потым у інтэрнэце пашукаць, дзе чые радкі. Затое як добра артысты ігралі! І на стале, і пад сталом, і ў мікрафон, і рукамі па стале рытм лупілі, і шапталі, і крычалі, як гавораць, “на разрыў аорты”. Ды столькі тэксту напаміць вывучылі — ім помнік за гэта ставіць трэба. А яшчэ мне знаёмай падказала, што ў той дзень гэта быў іх трэці спектакль запар: яны два ранішнікі ігралі — нейкую казку дзіцячую. Гэта ж якая нагрузка — за “тры капейчыны” заробку. Марыя Якімчук усяго першы сезон працуе. А Аляксандр Гладкі — іх зорка. Такі прыгажун! Я на ўсе яго спектаклі гатова хадзіць. І яшчэ на Генадзя Гаранскага. Вы бачылі, як ён Кастуся Каліноўскага іграе? Так пакутуе, ажно за душу бярэ. “Майго юнацтва крылы” спектакль называецца. Я Куляшова не чытала, а вось спектакль гэты бачыла, яшчэ калі ён у Доме літаратара ішоў, пакуль будынак рамантавалі. Цяпер вось аднавілі: і ТЮГ, і спектакль. А “Сны аб Беларусі” Уладзімір Савіцкі калісьці на купалаўскай сцэне ставіў — цяпер гэта іншы спектакль, абавязкова схадзіце. Столькі артыстаў заняты, усё так зладжана вершы дэкламуюць — як па савецкіх часах на ўрадавых сходах, з’ездах партыйных піянеры ці камсамольцы выходзілі, у шэраг стана-віліся, і кожны свае радкі без запінкі: тра-ля-ля, тра-ля-ля. Толькі замест Ільча ці каго іншага — партрэт Купалы. Нават некалькі розных па чарзе партрэтаў з цемры выплываюць. І русалкі там, бы сп’яне-ля, і Гаранскі танчыць (маўляў, мужык з кірмашу вяртаецца), і баян гучыць, і дудачка нейкая змайстра-ваная. І вайсковец у форме

ранейшай (я ў іх не разбіраюся) у пачатку і ў канцы дырыжыруе.

СТРОГАЯ НАСТАЎНІЦА:

— Ды што вы, я б такі “спектакль-чытанне”, названы “паэтычнай містэрыяй”, нікому не параіла. Добра, што школьнік гаджэтам заняты, у бок пасунуўся, нас не чуе. Бо я ў тых “Снах...” нічога не зразумела. А вучні як запытаюць — што адкажу? “Малітвай”, што Мулявін калісьці спяваў, дырыжыруе нкуснік — і паціху так у люк з’язджае. Гучыць хор,

Сцэна са спектакля “Палёты ўдваіх”.

артысты на сцэне, нкуснік, бы д’ябла, у пекла правальваецца — ды навошта і тут яму дырыжыраваць? Сцэнаграфія з намёкам на зрынутую вежу Татліна — хай сабе: хтосьці ўспрыме гэта “металаломам”, і тое няблага. Але галоўнае — чытаць і перачытваць Купалу пасля гэтага спектакля штосьці не хочацца. Іншая справа — “Міхалава зямля”: хаця б з “Новай зямлёй” Якуба Коласа знаёміць, дый артысты ўдваіх добра чытаюць. На “Казках дзядзькі Якуба” ў тым жа ТЮГу пакуль не была, нічога не скажу. А як паглядзела “Сны Райніса” ў міжнароднай праграме TEARTa (праўда, у відэазапісу з-за “кароны”) — адразу пачала і вершы, і самога

Сцэна са спектакля “Сны аб Беларусі”.

не называе творцу “п’яніцам, гулякам, бабзыром”, як у “Нашым Караткевічу”. Можа, гэта гумар такі, цытата. Але... як можна? Бо пазначана, як і ў “Снах аб Беларусі”, 12+. Што я дзеціям скажу? Піце-гуляйце, абы добрымі людзьмі выраслі?

ЗНОЎ СТАРШАКЛАСНІК:

— Думаецца, я ў 12 гадоў слова “п’яніца” не ведаў? Ну, “бабзыр” — раней такога сапраўды не чуў, але пасля спектакля запомніў. У Караткевіча ўвогуле распаўсюджаных, ды само іх гучанне — быццам у роце хрумсціць, такое смачнае, сакавітае. Мне “Наш Караткевіч” вельмі даспадобы! Мы яго спачатку анлайн уключылі — думалі пагадзіць усёй кампаніяй. Бо пра пісьменнікаў так заўсёды: пакуль жывы — гавораць дрэнь, а памрэ — ай-ай-ай, які цудоўны быў, у прыклад ставяць. Дзетачкі, вучыце! Вам ёсць на каго раўняцца. А тут — аніякай павучальнасці. Наадварот, дзесьці наўмысна адмоўных выказванняў, калі ў залу ўрываюцца двое крытыкаў,

спрачаюцца — адразу ўзнікае жаданне таксама з імі падыскупаць. Дый сама атмасфера — быццам гэта кавярня, артыстам куфлі піва наліваюць (ці нейкай там вады падфарбаванай — няважна), хлопцы дзяўчатам падмігваюць, музыканты граюць, хтосьці чытае фрагменты з Караткевіча, хтосьці згадвае асабістыя з ім сустрэчы. І ўсё так весела, без фальшы, падробленага піетэту і ўсялякіх высакамоўнасцяў, ад якіх моташна становіцца. А яшчэ на экране шмат цікавага: не адно партрэта, а рукапісы, малюнкi Караткевіча — ну як у Пушкіна такія замалёўкі. І вершы — не толькі пра радзіму, там і жартоўныя былі, пра заячыя радасці. Карацей, мы спачатку на камп’ютары паглядзелі, а назаўтра (добра, што пятніца была) у тэатр паехалі, каб яшчэ раз пабачыць, у зале. Трансляцыю ж нават мая маці глядзела. Зазірнула, каб нас “паганяць”, што мы ў інэце “віснем”, і сама зацікавілася. Гаворыць, я столькі новага даведлася!

ПРЫХІЛЬНІЦА:

— Божа, як там Таццяна Мархель спявае! І ансамбль “Музычная арка” вельмі дарэчы, бо паміж іншага штосьці беларускае грае. Цікавы склад: флейта, габой, кларнет, ударныя і піяніна. У праграмцы напісана, што Святлана Кудзіна (фартэпіяна) — іх мастацкі кіраўнік. Мабыць, таму яе пасадзілі хоць і ніжэй (астатнія музыканты — на гэтым узвышэнні-под’юме), ды бліжэй да нас. Алена Баярава ўвогуле з залы выходзіла, а ў пачатку гаспадары кавярні запыталі ў публікі, што мы пра Караткевіча ведаем. Такі прыём інтэрактывам называецца! Акцёры — як на падбор. У фінале не толькі мы — яны самі плакалі. Караткевіч — папраўдзе наш, у кожнага — свой. І кожная яго думка — актуальная. А колькі самаіроніі! І самае цікавае, што задума такога быццам бы “дацкага” спектакля (да пэўнай круглай даты пастаўленага) ішла не праз папярэднія загады, распараджэнні, што трэба, маўляў, абавязкова “адзначыць”, а ад саміх стваральнікаў — з самога сэрца. Не, што ні кажыце, пра класікаў трэба не толькі дыфірамамі сываць, а ставіць штосьці менавіта такое, як Васіль Дранько-Майсюк прыдумаў (калі на паклон выходзіў, сказаў, яму Валярына Кустава дапамагала) — на яго ўсялякіх сінтэзаў: тэатра, дакументалістыкі, кіно, мемуараў, дзесьці нават масавай культуры. Вы ж бачыце: нават моладзь упадабала. А вы паспрабуйце яе чымсьці прывабіць, самі ж ведаеце, наколькі складана. Іншымі словамі, здароўя ўсім нам — і любым артыстам. Хай ставяць, іграюць, а мы іх падтрымаем.

Музей на Музычным завулку

Фотопартрэт Станіслава Манюшкі, увесь архіў Барыса Герлавана з эскізамі да легендарных спектакляў Купалаўскага тэатра, архівы мастакоў, сцэнографіі і музыкантаў, новыя паступленні ў калекцыю работ стваральніка школы беларускай сцэнаграфіі Аскара Марыкса — гэты год для Музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі, які сёлета адсвяткаваў сваё 30-годдзе, атрымаўся багатым на цікавыя і каштоўныя набыткі. Усе іх можна будзе ўбачыць у сценах музея, што месціцца ў адметным мінскім доме па адрасе Музычны завулак, 5. Выстава ж да 130-годдзя Аскара Марыкса “На тэатральных падмостках” адкрылася ўжо 1 снежня.

Надзея КУДРЭЙКА

Беларускі Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры ў шэрагу падобных яму замежных ледзь не самы малады. На гэты момант ён з’яўляецца філіялам Нацыянальнага гістарычнага музея і займае вельмі цікавы будынак з багатай гісторыяй, які сярод мінчан вядомы як Дом масонаў. Сюды музей перабраўся ў 2001 годзе, калі калекцыя экспанатаў настолькі разраслася, што старое памяшканне (зараз “Гасцёўня Уладзіслава Галубка” ў Траецкім прадмесці) ужо не магло змясціць усё. Затое новы музейны будынак, у якім у 40-я гады XIX стагоддзя ў адной з кватэр жыла сям’я бацькі кампазітара Станіслава Манюшкі, даў належную прастору для таго, каб можна было не толькі захаваць артэфекты з гісторыі музыкі і тэатра Беларусі, але і найцікавейшым чынам іх прадэманстраваць публіцы.

— Лічыцца ўдалым, калі музеі могуць выставіць хоць бы 15 працэнтаў са сваіх фондавых калекцый, — кажа дырэктар музея, заслужаны дзеяч культуры Беларусі Зінаіда Кучар. — А нам сапраўды пашчасціла, бо мы можам паказаць і да 30 працэнтаў нашых багаццяў. Але ж фонды пастаянна папаўняюцца, колькасць экспанатаў расце, і выйсцем становяцца часовыя тэматычныя выставы, на якіх сярод іншага мы знаёмім публіку і з нашымі новымі каштоўнымі набыткамі.

Пастаянныя экспазіцыі прысвечаны вытокам тэатральнай і музычнай культуры на землях Беларусі, стварэнню нацыянальнай прафесійнай школы ў XIX стагоддзі, тэатру і музыцы мінулага стагоддзя. Ёсць найцікавейшыя мемарыяльныя пакоі выдатных дзеячаў беларускай сцэны, такіх як Ларыса Александровская, Мікалай Яроменка, Стэфанія Станюта. Тэатральная гісторыя прадстаўлена ад батлеек і тэатра Радзівілаў да спектакляў і творцаў параўнальна нядаўняга часу: сярод багатых і разнастайных экспанатаў — эскізы, касцюмы, карціны, фотаздымкі, асабістыя рэчы і многае іншае. Музыка ў гэтых сценах увасоблена не толькі ў экспанатах, і нават не толькі ў інструментах — яна і гучыць, у спецыяльнай зале з выдатнай акустыкай.

Увогуле, на гэты момант музей мае да 30 тысяч экспанатаў і

працягвае папаўняць свае фонды. Якраз пра тое, якія адметнасці з’явіліся ў калекцыі сёлета, мы і пагаворым. А яны такія, што імі можна і ганарыцца, і хваліцца.

ДВА ДАРЫ У КАЛЕКЦЫЮ

Імя славутага беларускага і польскага кампазітара Станіслава Манюшкі ў сценах музея, несумненна, шануецца надзвычай высока. І гэты год прынёс рарытэт, які Зінаіда Лявонаўна Кучар называе сярод галоўных сёлетніх здабыткаў, — гаворка пра фотаздымак кампазітара работы фатографа Мелеція Дуткевіча, уладальніка фотаатэлье “Клох і

Фотопартрэт Станіслава Манюшкі.

Дуткевіч” з Кракаўскага прадмесця Варшавы. З улікам таго факта, што з 1858 года і да смерці ў 1872 годзе Станіслаў Манюшка жыў і працаваў у Варшаве, ёсць падстава лічыць, што менавіта ў гэты перыяд і быў зроблены фотаздымак. А аналагічная картэчка, толькі меншага памеру і датаваная 1870 годам, знаходзіцца ў зборах Музея літаратуры імя Адама Міцкевіча ў Варшаве. Больш такога партрэта кампазітара няма нідзе — ні ў музеях, ні нават на анлайн-рэсурсах.

Тут варта згадаць і тое, што летась — у год, калі ў Беларусі гучна святкавалася 200-годдзе з дня нараджэння славутага ўраджэнца Міншчыны, калекцыя музея ўзбагацілася арыгінальнай жывапіснай карцінай “Паланэз”, якую ў свой час напісаў сын кампазітара Ян Чэслаў Манюшка. І гэта таксама вельмі каштоўны экспанат — нават не толькі для музея, але і ўвогуле для нашай краіны, бо арыгінальных рэчаў, якія належалі б кампазітару ці членам яго сям’і, у нас надзвычай

Аскар Марыкс «Старыя гандлёвыя шэрагі».

чай мала. Карціну атрымалася адшукаць у Санкт-Пецярбургу, дзе Ян Чэслаў працаваў прафесарам у Акадэміі мастацтваў, хаця сам прафесійным мастаком не быў. Але яго палатно каштоўнае не так сваімі мастацкімі якасцямі, як сувязю са Станіславам Манюшкам.

І за абодва гэтыя рарытэты, якія зараз ужо можна ўбачыць у пастаяннай экспазіцыі музея, прысвечанай славутаму кампазітару, супрацоўнікі шчыра дзякуюць аднаму чалавеку — калекцыянеру Мікалаю Сечку, дырэктару прыватнай мінскай галерэі “Дар’ян”.

Эскізы Барыса Герлавана да спектакляў «Чорная панна Нясвіжа» і «Маэстра».

— Мяне як кіраўніка музея радуе, што ўсё часцей ізноў пачынае гучаць такое ледзь не забытае слова, як мецэнат, — расказвае Зінаіда Кучар. — Прыватныя калекцыянеры даволі працяглы час не надта афішавалі сябе і свае калекцыі, а цяпер пачалі выстаўляцца. Нам пашчасціла наладзіць сувязі з калекцыянерам Мікалаем Сечкам, і гэта менавіта ён летась адшукаў карціну, намаляваную сынам кампазітара, а сёлета ўвогуле падарыў нам унікальны фотопартрэт Станіслава Манюшкі.

СЛАВУТЫЯ СЦЭНОГРАФЫ БЕЛАРУСІ

Увосень у Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры праходзіла выстава народнага мастака Беларусі, галоўнага мастака Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Барыса Герлавана. А гэтае імя ў беларускім тэатральным свеце з шэрагу легендарных. Як мастак-пастаноўшчык, як сцэнограф

Барыс Федасеевіч стварыў вялікую колькасць выдатных і нават знакавых спектакляў — у першую чаргу ў родным Купалаўскім тэатры, у якім працуе з 1962 года, і ў іншых тэатрах Беларусі і замежжа. І вось нядаўна адбылася падзея, якая ў звычайных, непандэмічных абставінах, мусіла мець вялікі розгалас і адзначыцца нейкімі ўрачыстымі мерапрыемствамі (музей так і планаваў зрабіць), але па волі лёсу прайшла непрыкметна — увесь свой архіў тэатральных эскізаў Барыс Герлаван перадаў у музей! У размове ён прызнаўся, што многае, канешне, страчана, нейкія за-

межныя работы так і засталіся за мяжой, а сам ён і не надта пільна ставіўся да захавання эскізаў. Тым не менш, іх у яго сабралася так многа, што ён нават пачаў тое-сёе выкідаць. Цяпер жа музейныя супрацоўнікі ўважліва і з навуковым падыходам усё апрацуюць і пакінуць для гісторыі ў сістэматызаваным выглядзе. А гэтыя эскізы дэкарацый, эскізы касцюмаў, незвычайныя і нават рэвалюцыйныя для беларускай сцэнаграфіі прыдумкі. Толькі на сцэне тэатра імя Янкі Купалы Барыс Герлаван аформіў звыш за 70 спектакляў, сярод якіх усе самыя значныя і гучныя пастаноўкі свайго часу. У працы гэты сцэнограф часта ўзнімаўся да ўзроўню драматурга і рэжысёра, рабіўся паўнапраўным сааўтарам спектакля. Ягоны архіў — гэта сапраўднае багацце не толькі для даследчыкаў тэатра, але і для ўсіх мастакоў, сцэнографіі, рэжысёраў і нават акцёраў, што зараз працуюць ці, можа, яшчэ вучацца таму, каб стаць прафесіяналамі. Плануецца, што ў наступным

годзе будзе выдадзены каталографічны гэтага мастака. Барыс Герлаван, які аддаў Купалаўскаму тэатру амаль 60 гадоў, меў выдатнага папярэдніка — з 1922 года галоўным мастаком Беларускага дзяржаўнага тэатра, што потым атрымаў імя Янкі Купалы, працаваў Аскар Марыкс, адзін з заснавальнікаў беларускай сцэнаграфіі, народны мастак Беларусі. На пачатку 20-х гадоў мінулага стагоддзя разам з Яўгенам Міровічам ён прымаў самы актыўны ўдзел у стварэнні першага прафесійнага беларускага тэатра. У часы Вялікай Айчыннай вайны сям’я Марыксаў, спісаўшыся з Віцебскім драмтэатрам, пераехала ва Уральск. Там Аскар Пятровіч працаваў галоўным мастаком у Другім беларускім дзяржаўным тэатры (БДТ-2). З 1949 года ён пачаў займацца і выкладчыцкай дзейнасцю ў Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце, але і выпусціў яшчэ нямала спектакляў у самых розных тэатрах Беларусі.

Сёлета адзначаецца 130 гадоў з дня яго нараджэння, і ў першыя дні снежня адкрылася выстава “На тэатральных падмостках”, на якой прадстаўлены ўнікальныя і нават пакуль малавядомыя творы. Бо якраз нядаўна музейныя фонды значна папоўніліся работамі, якія да таго захоўваліся ў Беларускай саюзе мастакоў. Сярод іх — і 9 карцін Аскара Марыкса. Самай адметнай супрацоўнікі музея называюць графічны твор “Старыя гандлёвыя шэрагі”. Музей, які мае да 300 адзінак з калекцыі гэтага мастака і сцэнографіі, і раней ладзіў падобныя выставы, і нават аб’ездзіў з імі розныя краіны — завітваў і ў Браціславу, бо па паходжанні Аскар Пятровіч быў славакам, скончыў Акадэмію мастацтваў у Празе. На цяперашняй выставе “На тэатральных падмостках” можна ўбачыць і эскізы да практычна першага спектакля Аскара Марыкса ў БДТ у 1923 годзе — а гэта быў “Машэка” паводле фальклорна-гістарычнай п’есы Яўгена Міровіча.

Дарэчы, у Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры з Саюза мастакоў перададзены работы і іншыя знакамітыя беларускія сцэнографіі — Васіля Галубовіча, Міхаіла Блішча, Сяргея Нікалаева і іншых. Акрамя таго, сёлета фонд папоўніўся і архівам заслужанага артыста Беларусі Аскольда Сухіна, знакамітага опернага спевака мінулага стагоддзя.

Да Новага года будзе працаваць выстава Аскара Марыкса, а ўжо зараз музей рыхтуецца да вельмі значнай падзеі, якую хоча адзначыць некалькі адметна на пачатку 2021-га — 12 студзеня споўніцца 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Мулявіна. Нешта з багатай музейнай калекцыі, прысвечанай Уладзіміру Георгіевічу і “Песням”, можна ўбачыць і ў пастаяннай экспазіцыі, але ж новая выстаўка павінна стаць надзвычай цікавай і прыцягальнай для ўсіх прыхільнікаў творчасці гэтага выдатнага музыканта. Так што не прамінайце ў сваіх прагулках па горадзе адрас Музычны завулак, 5 — гэты будынак напоўнены гісторыяй і загадкамі, успамінамі і эмоцыямі, музыкай і тэатрам.

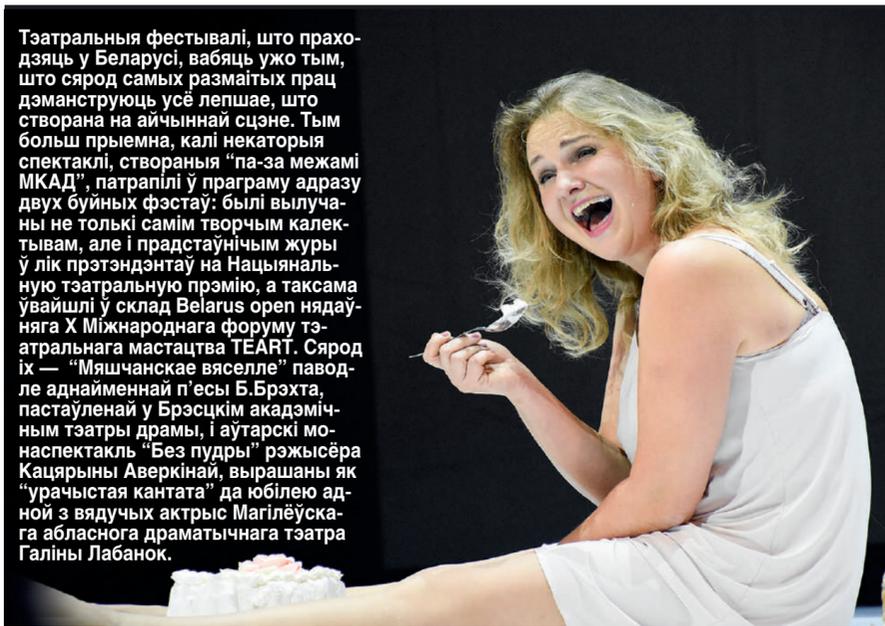
Вяселле з пудрай і без

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Але ж чаму здзіўляцца? Абодва тэатры маюць свае ўласныя міжнародныя фестывалі, праз якія і мастацтва абласных цэнтраў, і тамтэйшая публіка былі ўзрошчаны, вышэставаны і могуць на роўных канкурываваць не адно з беларускай сталіцай, але і з лепшымі замежнымі праявамі тэатра як жыцця.

СМЕХ-СМЕЛАСЦЬ-СВЯТА

П'еса Б.Брэхта стогадовай даўніны як нельга лепей адпавядае тагачасным пачаткам унесці на сцэну нацыянальны абрадавы дзеянні — і адначасова развенчае побытавы “мяшчанскі” ўхл, даходзіць да глыбіннай філасофіі сэнсу чалавечага існавання. У іншых краінах на пачатку ХХ стагоддзя побытава-жанравыя дэталі паэтызуюцца, дасягаючы піку рамантызму. Дзесьці — супрацьстаўляюцца жорсткай прозе рэчаіснасці. Ці атрымліваюць злёгка паблажлівае стаўленне: маўляў, гэтка “дзіцячыя захапленні” на фоне экспрэсіўнага пачуццёвых жарсцяў і сягання авангарду ў паднябесныя вышні. Рэжысёр Ігар Казакоў, вядомы смеласцю свайго творчага пошуку, абірае для гэтай іранічнай прыпавесці пра зламаныя мэблю як сімвал разлому свету — фарс і клаўнаду. Акурат тая жан-

равыя фарбы, што часцей за іншыя вядуць да жулдаснага фіска. Але, да гонару пастаўшчыкаў і артыстаў, спектакль і па заданым тэмпырытме, і па сваім прыдумках, часам вельмі рызыкаўных, што знаходзіцца літаральна на мяжы добрага густу, “на вастрыні ляза”, нагадвае бліскучы феерверк. І нідзе, ні ў якой дробязі не выклікае глядацкай няёмкасці. Чорна-белая палітра, зноскі плоскасця “мульцішныя” выявы, як на малюнках-карыкатурах, перакошаныя лініі, а з адметнымі аўтарскімі пазнакамі (мастак-пастаноўшчык — Міхаіл Лашыцкі,

вядомы сваімі шматлікімі рэжысёрскімі працамі). У такім атэчэнні яшчэ больш яркімі становяцца рэжысёрскія здабыткі, памножаныя на пластычныя прапановы Рамана Кагановіча ў безакарным акцёрскім увасабленні. Тое, што быццам з нязмучанай дзіцячай гульні-навісцю вырабляюць брэсцкія артысты, у кіно здзяйсняла б група запрошаных каскадэраў. Знакамітыя “Маскі-шоу” ды іншыя замежныя забаўляльнікі, таксама шчодра расквашаныя гэмі, тут і побач “не сталі”: нашы знаходкі на парадак цікавейшыя, без ценю на ўмыснага пасылу “абавязко-

ва”, быццам па загаду — расмяшыць. Прадуманы ўсе дэталі, дзе кожная абрастае шматлікімі асацыятыўнымі спасылкамі, уласцівымі постмадэрну. Тут і сінхроннае ўзняцце-перакульванне келіхаў, і клоўнскі чырвоны нос Бацькі Невесты (Сяргей Пяткевіч), і вынас папяровай рыбы, памерам большай за Маці Жаніха (Тамара Маісеенка), і далейшая імгненная “расправа” з гэтай выкшталонай стравай, і пастаянны фальцэт Малатога чалавека (Генадзь Чуркаў), і ненатуральны “лялечныя” галасы, запудраныя твары-маскі іншых персанажаў, і каларытныя

Сцэны са спектакля.

размаанага стала, выглядае настолькі “страшна смешна”, што пасрод гэткага разгулу ў цяпер ужо сапраўдным свінарніку ахоплівае непаробны жаж: куды ж мы кацімся, панове? Апошнімі становіцца словы Жаніха (Міхаіл Ільч): “Мы павінны заняцца папуаненнем роду чалавечага”. І будзённая гісторыя з мноства пазнавальных адценняў набывае ўсеахопны сусветны разгорт, вымушае задумцца не над мінулым — над сучаснасцю і будучыняй.

НАС НЕ ЗАПУДРЫЦЬ!

Тое ж і з магілёўскім спектаклем “Без пудры”: маналогі-разважанні адной асобна ўзятай жанчыны не абмяжоўваюцца гендарнай праблематыкай пра месца слабага полу і адначасова лепшай паловы чалавецтва “пад сонцам”, а ахопліваюць самыя розныя сферы быцця: ад 15-ці правілаў-парад паспяховасці да пытання — “хто я і ўсе мы”. Пабачышы за свой век безліч манаспектакляў, у тым ліку вельмі і вельмі добрых, ніколі не думала, што гэты жанр можа быць настолькі цікавым, непрадкавальным, усеахопным. Звычайна ў ім усё трымаецца на

майстэрстве артыста, якое і павінна выявіць ды падкрэсліць рэжысура, прадаставішы салісту пачэснае “тронае месца”. А гэты спектакль — без аніякага трону (маўляў, глядзіце, гэ-та я!), хачя прызначаўся для юбілейнага ўшанавання артысткі. Галіна Лабанок папраўдзе выклікае захапленне — прыгажосцю, сме-ласцю, майстэрствам. Але не гэта ў спектаклі галоўнае. Бо ў цэнтры ап'янаецца асоба, якой патрэбны не толькі ўвесь навакольны свет, але і ўсё бязмежа сусвету. Кацярына Аверкава выступіла тут не адно рэжысёрам, але і стварыла літаратурную аснову, сцэнаграфію, дзе вялікую ролю адгрывае відэакантэнт, музыку — і цалкам усё складнікі папраўдзе аўтарскага спектакля. І закрэпае сям'ю розныя тэмы, увесь час разварочваючы побытавы, на першы погляд, ухл у бок філасофскага разгортку. Прыпавесць? А яшчэ невырагодны зарад аптымізму: невыпадкава строга чорна-белы каларыт у фінале расквашацца шыкоўнай чырвонай сукенкай герані. Такія вось варыяцыі на тэму жыцця — з невырагодным жыццесцвярдзальным фіналом.

К

так патрэбнага мастаку любога веку і статусу. Завычай трохі рафінаваны скульптар Віктар Копац гэтым разам эксперыментуе з даволі “трэшавымі”, на першы погляд, інсталіяцыямі. Кацярына Сумарава з дапамогай звычайнай для сябе абстрактнай тэхнікі стварае ўласную плашчачню — аб'ект, прасякнуты не толькі гульнёй жэсту, але і глыбокімі сэнсавымі канатацыямі. Ганна Сілівончык, чый жывапіс лязнавалы за кіламетр, гэтым разам выстаўляе не яго, а кампазіцыі са шкла ў “змязанай тэхніцы” і сур'яльны відэа-арт. Калі ў першых яшчэ трохі прысутнічае ўласціва для мастацкай гульнёй жэсту, але і глыбокімі сэнсавымі канатацыямі. Ганна Сілівончык, чый жывапіс лязнавалы за кіламетр, гэтым разам выстаўляе не яго, а кампазіцыі са шкла ў “змязанай тэхніцы” і сур'яльны відэа-арт. Калі ў першых яшчэ трохі прысутнічае ўласціва для мастацкай гульнёй жэсту, але і глыбокімі сэнсавымі канатацыямі.

СЯРЭДНЯЯ ПА БАЛЬНЫЦЫ

Без сумневу, выставу ў Па-

лацы можна лічыць рэпрэзэнтатываючай. Гэта сапраўды эрээ таго беларускага мастацтва, якім яно ёсць цяпер. І калі казаць пра “сярэдную тэмпературу па бальніцы”, яна будзе прыблізна такой: даволі самабытнай аўтарскай практыкі, арыгінальна ўвасоблены ў больш-менш традыцыйны ў сусветным кантэксце спосаб жывапіс, скульптура і гэтак далей) з яўнымі (або дбайна схаванымі) прыкметамі акадэмічнага ўмельства — якія, аднак, ні ў якім разе не пераўтвараюць твораў ў “рамяство”. Тут яшчэ варта дадаць, што і жывапіс, і скульптура прадстаўлены на выставе настолькі прывабна, што мала хто ўсумніцца ў сучаснасці гэтых “мельцаў”. Мінімалістычныя абстрактныя аб'екты Паўла Куціцкага дзіўным чынам перацякаюць у антрапаморфныя элементы — чыесці ногі ці іншыя часткі цела. Яшчэ адзін аўтар, які выкшталіў сваю лананіч-

Наш Нацыянальны мастацкі музей валодае багатай калекцыяй, што дазваляе ладзіць выставы на якую заўгодна тэматыку. Ці амаль на якую заўгодна. Але, зразумела, што ўстанова такога статусу заўжды працуе ў адпаведнасці з прыцыпамі дзяржаўнай культурнай палітыкі. Адным з прыярытэтаў гэтай палітыкі з'яўляецца шааноўнае стаўленне да “малой радзімы” — тых мясцін, дзе мы нарадзіліся, дзе прайшлі дзяцінства і юнацтва. Вось і выстава, што яшчэ нядаўна працавала ў музеі, называлася “Малая радзіма — Вялікая зямля”

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Мне здаецца, што сама паняцце “малая радзіма” з'явілася ў нас недзе на мяжы 70-х — 80-х гадоў. Найперш у публіцыстыцы, Распавядаючы пра тую ці іншую асобу, што зрабіла нешта добрае для краіны, журналісты любілі, ды і зараз тая завядзёнка заставацца, запытання пра родную карані. Нярэдка аказвалася, што той ці іншы вядомы адмысловец паходзіць родам з маленкай вёсачкі, але праз упартаць і талент шмат чаго дасягнуў на навуковай ці культурнай ніве ў нейкім буйным горадзе. Такі кантраст уражваў. Тым не менш я, безумоўна, шаную і тых, хто

Неабсяжныя межы малой радзімы

Васілій Камароў "Памяць. (Вышыня)". 1984 год.

маючы ў кішэні дыплом прэстыжнай ВНУ, вяртаючыся на тую самую “малую радзіму”, каб нешта змяніць там на добры лад. Асабіста я сустрэаў такіх музейшчыкаў, бібліятэкараў, мастакоў, спецыялістаў па народнай творчасці і пазашкольнай адукацыі. Кожная кропка на карце Беларусі для кагосьці радзіма — “малая”, калі

падаўся ў так званы “вялікі свет”, ці проста радзіма, калі паводле народнай мудрасці, “дзе нарадзіўся, там і згадзіўся”. А выстава ў Нацыянальным мастацкім музеі “Малая радзіма — Вялікая зямля”, пра якую, уласна, і ідзе гаворка, атрымалася пра характэрнае нашай краіны і яшчэ пра тое, што характэрна гэта, зыходна да-

дзеанае Богам, трэба захаваць і памножыць. Большая частка твораў экспазіцыі — краевыды. Аўтары карцін — выдатныя мастакі, чыя творчасць ужо стала неад'емнай часткай нашай гісторыі культуры і, дазволі сабе пафаснае словы, лустэркай беларускай душы. Гэта Міхась Сеўрук, Уладзімір Гардзеенка, Вялянцін Савіцкі, Май Данцыг, Віктар Грамыка, Мікалай Кірэеў, Віталь Швірка, Леанід Шчамялёў, Уладзімір Кожух, Натан Воранаў, Віктар Маркавец...

Выразнасць экспазіцыянай канцэпцыі і высокая якасць карцін робяць і саму выставу творам мастацтва, якую можна было разглядаць у якасці пудоўнай візітоўкі нашай краіны. І гэты Беларусь, і яе жыхары маглі праз мастацтва зрабіць новае адрасціццё роднай зямлі, нібыта добра вядомай. Асабіста мне на вы-

К

Якім быў ужо амаль прамінулы год у айчынным выяўленчым мастацтве? Яшчэ нядаўна выглядала на тое, што ў гэтай графе можна наогул паставіць прочырк або напісаць слова “каранцін”. Запамінальных выстаў прайшло зусім вобмаль, рэзананс яны выклікалі не тое каб вялікі, ды і нават зацятыя ўнутрыцэхавыя дыскусіі нешта прыхілілі. Такая стагнацыя зразумелая: усім, як падаецца, неяк не да мастацтва было... Аднак вялізная выстава, якая ўжо амаль “пад ёлачку” разгарнулася ў Палацы мастацтва, захапішы бадай усё яго плошчы ўключна нават з кавярняй, натхняе на аптымістычныя высновы: аказваецца, самаізаляцыя і агульняны настроі ніяк не паўплывалі на творчы працэс. Ці, дакладней, уплыў быў нават станоўчым. Што важна адзначыць: большасць выстаўленых твораў датаваная менавіта гэтым годам — столькі “свежаку”, пэўна, яшчэ ніколі не было на падобных “зборніках”. Значыць, нягледзячы на хранічны брак падзейнасці, у майстэрнях жыццё віравала! А самаізаляцыя творчому працэсу зусім не перашкода.

Ілья СВІРЫН

ПАРАХУНКІ З КЛАСІКАЙ

Строга кажучы, у Палацы суседнічаюць ажно тры выставы: асноўны праект перанесенага з вясны фесту Art-Minsk і трынаале Беларускага саюза мастакоў (незразумела, праўда, чаму зноў першыя: па-пярэднякі ж у дзе, здаецца, ужо былі) і ў дадатак экспазіцыя графікі. Аднак дэмаркацыйныя межы паміж гэтымі праектамі праведзены настолькі незаўважна, што наведвальнік

успрымае экспазіцыю як адзінае цэлае, не надта разумеючы, дзе адна канцэпттуальная задума перацякае ў іншую. І нічога страшнага ў гэтым няма. Галоўнае, каб было на што паглядзець. Узняўшыся на другі паверх Палаца, ты “твар у твар” сутыкаешся са скульптурнай Канстанціна Селіханова саюза мастакоў (незразумела, праўда, чаму зноў першыя: па-пярэднякі ж у дзе, здаецца, ужо былі) і ў дадатак экспазіцыя графікі. Аднак дэмаркацыйныя межы паміж гэтымі праектамі праведзены настолькі незаўважна, што наведвальнік

(праўдападобна, нашага сучасніка) ці то хоча схваць свой твар за антычнай маскай, ці то наадварот — пазбавілася гэтай умоўнай абароны. І сапраўды, адносіны да культурных традыцый можна назваць адным з лейтматываў вялізнага зборнага праекта (пры тым, што агульнай тэмы, вызначанай куратарамі, ён не мае). Такая рэвізія каштоўнасцяў, напэўна, наогул уласціва для пераломных часоў. Прычым сёння гэтая тэма адлюстравана ўжо не ў “сцёбным” травесціна-па-студэнтскім ключы, але праз глыбокае асэнсаванне ў

Татуяваны Зеўс і іншыя фрагменцікі пазла

аўтарскіх практыках. І выліскавацца яна ў творы па-рознаму. Скажам, праз выяву Зеўса, каляру татуіроўкамі на каршыне Андрэя Пяткевіча. Або праз псіхадэлічную распылісць рэнесансавых выяў на палотнах Аляксандра Некрашэвіча. Або праз іканаграфічнага Святога Георгія, які ў трышчы Паўла Асмакоўскага цэліць сваёй дзідай... таксама з татуіроўкі, на сцягне дзяўчыны. Або праз самотную постаць Хрыста на Апошній Вячэр — менавіта так пададзеная хрестаматыяная для еўрапейскага мастацтва сцэна яднання Бога і чалавецтва ў трактоўцы скульптара Сяргея Аганавы. Што адметна, сучасныя аўтары — якіх небасцідна прынята абвінавачваць у пэўным касмапалітызме і падуднасці глабальным эстэтычным трэндам — усё часцей чэраюць натхненне менавіта ў нашым мастацтве мінулых эпох. Адных толькі алюзій на

дываны-маляванкі я налічыў на выставе з паўтузіна. А яшчэ адзначыў, што і Шагал урэшце знайшоў у Беларусі добрых паслядоўнікаў, якіх яму так бракавала падчас выкладання ў Віцебску. Прычым казаць пра банальнае стылістычнае эпігонства тут ні ў якім разе не выпадае. Адметны аўтарскі пошук і мысленне заўважна ў беларускім мастацтве спрэс. Гэта можна адзначыць нават на выставах таго фармату, які некаторыя дасціпныя мэтры грэблівва называлі “брацкай магілай”.

ПОШУК НОВАГА ДОСВЕДУ

Многія зпазнанчаных цэтліках імёнаў даўно вядомыя. Аднак працы, да якіх тыя цэтлікі адносяцца, нярэдка здзіўляюць. Што красамоўна сведчыць: гэтыя аўтары не застылі ў развіцці, бясконца паўтарючы свае выйгрышныя халды. Яны прагнуць новага досведу,

так патрэбнага мастаку любога веку і статусу. Завычай трохі рафінаваны скульптар Віктар Копац гэтым разам эксперыментуе з даволі “трэшавымі”, на першы погляд, інсталіяцыямі. Кацярына Сумарава з дапамогай звычайнай для сябе абстрактнай тэхнікі стварае ўласную плашчачню — аб'ект, прасякнуты не толькі гульнёй жэсту, але і глыбокімі сэнсавымі канатацыямі. Ганна Сілівончык, чый жывапіс лязнавалы за кіламетр, гэтым разам выстаўляе не яго, а кампазіцыі са шкла ў “змязанай тэхніцы” і сур'яльны відэа-арт. Калі ў першых яшчэ трохі прысутнічае ўласціва для мастацкай гульнёй жэсту, але і глыбокімі сэнсавымі канатацыямі.

лацы можна лічыць рэпрэзэнтатываючай. Гэта сапраўды эрээ таго беларускага мастацтва, якім яно ёсць цяпер. І калі казаць пра “сярэдную тэмпературу па бальніцы”, яна будзе прыблізна такой: даволі самабытнай аўтарскай практыкі, арыгінальна ўвасоблены ў больш-менш традыцыйны ў сусветным кантэксце спосаб жывапіс, скульптура і гэтак далей) з яўнымі (або дбайна схаванымі) прыкметамі акадэмічнага ўмельства — якія, аднак, ні ў якім разе не пераўтвараюць твораў ў “рамяство”. Тут яшчэ варта дадаць, што і жывапіс, і скульптура прадстаўлены на выставе настолькі прывабна, што мала хто ўсумніцца ў сучаснасці гэтых “мельцаў”. Мінімалістычныя абстрактныя аб'екты Паўла Куціцкага дзіўным чынам перацякаюць у антрапаморфныя элементы — чыесці ногі ці іншыя часткі цела. Яшчэ адзін аўтар, які выкшталіў сваю лананіч-

Фрагменты экспазіцыі.

ную і выразную абстрактную мову — Максім Пятруль — засвойвае новыя матэрыялы і пластычныя халды. Тэхнічна дасканалы шомат Ліліі Нішчык мае цікавыя сэнсавыя канатацыі — ён прысвечаны культурнаму архетыпу трыкстра. Складаная і выкшталона паводле выканання кампазіцыя Волгі Юхонвіч спалучае розныя матэрыялы і стылі — каб у выніку спарадзіць у глядача здаровае пачуццё задумення. І яно наогул з'яўляецца на гэтай выставе часта. Перад самамублічным жывапісам Таццяны Радзівілка і Кірыла Хлопава, вірлівым палімпсестам вобразы Алеся Родзіна, ледзь прыкметнымі воку аб'ектамі Аляксандра Адамава... Большасць твораў тут не трансеюць пэўны мээдж і нават не падштурхоўваюць шукаць іх інтэпротацыі — яны прымушаюць спыніцца перад неспасцігальнай розуму агалякай. Што да генератывага пазелу... Ён практычна не адчуваецца — калі не ведаць бягграфій аўтараў. І творы

такога мэтра, як Аляксандр Зіменка-старэйшы, выглядаюць “упоравень” з карцінамі тых, хто паводле ўзросту маглі б быць ягонымі ўнукамі. Не кажучы ўжо пра брутальны асамбляж Алеся Фалея, які ў плане сваёй непрычасанай і шчырай эмацыянасці дасць фору самым смелым “спробам п'яра”. Ёсць падставы меркаваць, што такі эрээ беларускага мастацтва даволі аб'ектыўны — улічваючы дэмаркацыйны прыныцыты абдору на “Арт-Мінск”. Адпаведна, калі б на аб'яўлены орен сал адраагаваў нейкі адэтп, скажам, моднага сайенс-арту, агонья бактэрыі ў колбах мелі б усе шанцы патрапіць у экспазіцыю. У гэта вершыца хачя б таму, што традыцыяналісты, якія агулкнуліся на заклік дасылца свае творы, праігнараваныя не былі. Ім выдзелілі асобны закуток, дзе кожны ахвотны можа ў чарговы раз адчуць хараство беларускай прыроды. Што, дарчы, вельмі тэрапэўтычна ў наш бураленны час. На іншым полесе —

інсталіяцыя мастака Doctor Оу, раней вядомага пераважна сваімі мураламі. Гэта фрагменты звычайнай абстаноўкі плакоя, пазбаўленыя сваёй суладнасці: ножка ад крэсла, край ложка... Адзінаквыя фрагменцікі пазла, якія не ўтвараюць агульную карціну. Ці ўдасца рэканструаваць зніклыя часткі, аднавіць страчаную цэласнасць? І ці варта? ■■■

Вось і агульны “пазл” выставы (а разам з ёй — і ці не ўсяго айчыннага мастацтва) атрымліваецца даволі стракатым. Няма нічога дзіўнага, што пачуцці ён выклікае супярэчліва, адным словам невымоўна. Але галоўнае, што выклікае. І такой магчымаасцю ўспуціць у глыбокі няспыненны дыялог з творчымі сучаснікамі сёння грэбаваш не выпадае. Пагатоў, сацыяльную дыстанцыю на выставах вытрымліваць куды прасцей, ніж, скажам, у супермаркете. Таму трохі перафразуюм дзвіг фесту: “Мінск, глядзі!”

К

Асноўная нацыянальная падзея апошніх дзён — 90-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча. Добрых пісьменнікаў у нас, што жыта ў полі. А Караткевіч — адзіны, бо для Беларусі ён нібыта анёл з белымі крыламі, што вядзе нас і накіроўвае да светлага ды мудрага жыцця. Колькі душ ён выратаваў і напоўніў іх зместам вялікай любові да Бацькаўшчыны! А колькі юнакоў ды дзяўчат выраслі і ўсвядомілі сябе пад надзейнай ахвай гэтых белых крылаў! Караткевіч не проста празаік, паэт, публіцыст, сцэнарыст, філосаф і крытык. Ён ахоўнік нашага сумлення. Адам Мальдзіс у артыкуле “Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча” так акрэслівае жыццёвую пазіцыю свайго даўняга сябра: “Калі ў чалавека няма патрыятычных пачуццяў, то ён становіцца перакаці-полем, якому усё роўна, што гіне: культура, памяць, зямля”.

Яўген РАГІН

Гэтымі днямі ва ўсіх літаральна ўстановах культуры згадваўся талент Уладзіміра Караткевіча. Метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Шчучынскай раённай бібліятэкі імя Цёткі Настасся Дзедзіён распавядае нам: “Мы прэзентавалі літаратурны вітраж “І гэта ўсё мне суджана Богам”. Матэрыялы вітража знаёмыя чытачам са шматгранным талентам аўтара “Зямлі пад белымі крыламі”. Кнігі, фільмы, фотаздымкі пацвярджаюць важкасць гэтай постаці. Працягнута была абласная акцыя “Чытаем разам творы Уладзіміра Караткевіча”: відэаролікі дасылалі з усіх канцоў Шчучыншчыны. Дзеці і сталыя людзі чыталі вершы “На Беларусі Бог жыве”, “Калі памірае каханне”, “У жніўны дзень”, урыўкі з твораў “Каласы пад сярпом тваім”, “Лісце каштанаў” ды іншых”.

Пра вялізную павагу да Уладзіміра Сямёнавіча піша і Тамара Круталевіч — загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай раённай бібліятэкі. У раёне, паведамляе Тамара Мікалаеўна, прайшла акцыя “Каб любіць Беларусь — чытайце Караткевіча”. У горадзе ладзяцца тэатрылізаваныя міні-дзёі паводле літаратурных твораў класіка. У Багушэвіцкай сельскай бібліятэцы-клубе юбілей пісьменніка адзначылі з асаблівым піетэтам. Справа ў тым, што жыхары вёскі Багушэвічы ў 1863 годзе мелі дачыненне да славытага

Бацькаўшчына праз сэрца Караткевіча

паўстання на чале з Кастусём Каліноўскім. І гэты гістарычны факт, піша Тамара Круталевіч, знайшоў адлюстраванне ў рамане “Каласы пад сярпом тваім”.

Памятаеце фармулёўку Караткевіча пра патрыятызм? Гэтую тэму паспрабавалі развіць у Быхаўскім раённым Цэнтры культуры. Тут у звыклым ужо фармаце анлайн прайшоў адкрыты абласны конкурс патрыятычнай песні з удзелам вакалістаў і творчых калектываў Бабруйска, Быхава, Асіповічаў, Краснаполя і Чэрыкава. Пра падзею рэдакцыя паведаміў Сяргей Леўчанка. На электронную пошту конкурсу паступіла больш за 20 творчых відэамагнэтыраў.

“Лепшымі вакалістамі прызнаны: у малодшай групе — Юлія Бязрукава з цэнтралізаванай клубнай сістэмы Быхаўскага раёна, у старэйшай групе — Уладзімір Жыткоў з Бабруйскага Палаца мастацтваў; лепшым ансамблем стаў народны фальклорны калектыв “Багатуха” Быхаўскага раённага Цэнтра культуры. А Гран-пры атрымала салістка народнага вакальнага трыа “Візагі” Лізавета Тапчэўская з цэнтралізаванай клубнай сістэмы Чэрыкаўскага раёна”. Вельмі спадзяюся, што ў гэтым конкурсе знайшлося месца і для беларускіх песень.

І зноў пра Бабруйскі Палац мастацтваў. Метадыст аддзела мастацкай творчасці ўстановы Алена Нялюбіна распавядае, што ў цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы імя Аркадзя Гайдара адбылося мерапрыемства, якое стала працягам творчага супрацоўніцтва палаца і бібліятэкі пад назвай “Свет тваіх захапленняў”. Гаворка пра майстар-клас па саломалляценні. Мерапрыемства было прызначана для вучняў гарадской сярэдняй школы № 2. Дзеці знаёмліліся з гісторыяй узнікнення рамяства, з тэхналогіяй апрацоўкі сало-

мы, убачылі неверагодныя ўзоры саламяных вырабаў. Майстар-клас ладзіла Зінаіда Рычкова — сябра Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. І гэта таксама, я перакананы, урокі патрыятызму.

Па гэтым жа прынцыпе будзе сваю штодзённую працу загадчык сельскага клуба аграгарадка Лылойці Смаргонскага раёна Наталля Тапуць. Метадыст Смаргонскага раённага Цэнтра культуры Вольга Крывянкава піша: “У наступным годзе Наталля Мікалаеўна мяркуе адкрыць этнаграфічную экспазіцыю, дзе экспанатамі стануць побытавыя рэчы нашых продкаў.” Тапуць распрацоўвае некалькі праектаў: “Музей аднаго прадмета” і “Музей у чамадане”. Апрача гэтага стварыла шэраг відэаэкскурсій. Стварыла і стварае. А рухальнік ідэй Наталлі Мікалаеўны — павага да мясцовых традыцый. З гэтых незаўважных часам крыніц і бярэ пачатак сапраўдны патрыятызм.

Гродзенская выставачная зала — адна з вядучых устаноў абласнога цэнтра. Тут знаходзіцца месца не толькі

На здымках:

- 1 Майстар-клас па саломалляценні ў Бабруйскай цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы імя Аркадзя Гайдара.
- 2 Вечар паэзіі ў Бабруйскім Палацы мастацтваў.
- 3, 4 Уладзіміра Караткевіча шануюць у Шчучынскай раённай бібліятэцы.
- 5 Наталля Тапуць — загадчык Лылойцінскага сельскага клуба стварае Музей у чамадане.

для разнастайных мастацкіх экспазіцый, традыцыйнымі сталі сустрэчы з цікавымі асобамі, майстар-класы. Гэтым разам супрацоўнікі ўстановы запрашаюць на выставу жывапісу “Ад колеру да манахрама” Вікторыі Лыной. Сярод яе ўлюбёных сюжэтаў — гарадскі краявід, нацюрморт, вясковае асяроддзе. Дэвізам творчасці мастачкі можа быць выраз “Самая жывапісная - графіка”.

Днямі бібліятэкары Гродзенскага раёна падзяліліся вопытам з калегамі роднай вобласці — слухачамі курсаў павышэння кваліфікацыі. Гаворка ішла пра традыцыйны інавацы ў бібліятэчнай

дзейнасці. Да прыкладу, вывучаліся выставачная дзейнасць і супраца з цэнтрамі культуры. Удзельнікі наведлі Скідзельскую гарадскую бібліятэку сямейнага чытання, абмеркавалі ролю кнігі ў сям’і. Абмяркоўвалася і папулярнасць літаратурных юбіляеў, прапаноўваліся метадалагічныя мадэлі і экспазіцыйныя прыёмы кніжных выстаў. Цікаўнасць прыцягнула і дзейнасць веллабіліятэкі, якая займела ў Скідзелі вялікую папулярнасць. Наведлі ўдзельнікі мерапрыемства Абухаўскую, Індурскую, Квасоўскую сельскай бібліятэкі, багатыя сваімі творчымі рэсурсамі. І

ўвогуле, апэратыўнасць, даступнасць, камфортнасць — дэвіз творчай дзейнасці бібліятэкараў Гродзенскага раёна. Пра гэта распавяла Наталля Рамановіч, вядучы метадыст па рэалізацыі культурна-дзелавых праектаў і развіцці турызму Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра, і наш актыўны пазаштатны аўтар. Дзякуй за неаб’якавае спадарыня Наталля!

Дзмітрый Кітаеў, мастацкі кіраўнік Аршанскага раённага Дома культуры, які, як вядома, знаходзіцца ў гарадскім пасёлку Арэхаўск, напісаў пра тое, што ўстанова адзначыла сваё 70-годдзе. Старэйшым калектывам установы з’яўляецца народны хор, які адзначаў сёлета 35-годдзе з моманту заснавання.

Навіна культурнай Ашмяншчыны прадстаўлена сёння актыўнасцю работнікаў культуры вёскі Кракоўка. У мясцовай установе культуры 25 лістапада прайшоў вечар карысных парад. Ужо цікава, праўда?! Дык вось, бібліятэкары і клубнікі сабралі людзей сталага веку. Кожны ўдзельнік захапіў з сабой слоік з марынадамі. Абмен рэцэптамі і стаў нагодай для смачнай вечарыны. Присутныя не толькі частаваліся самаробнай смакай, але нават і відэаролікі пра вырошчванне гародніны праглядалі. Словам, у Кракоўцы жывуць чаканнямі прадвесня. Далучаюся!

І зноў Палац мастацтваў Бабруйска. Вось што паведаміла нам метадыст культурна-масавага сектара згаданай установы Ірына Аўсяннікава: “З чаго пачынаецца паэзія? З дзяцінства! Мы ўпершыню чуем і запамінаем вершы. Пасля пачынаем разумець, што паэзія — асаблівы свет, у якім душа знаходзіць адхланне. І менавіта паэзія робіць нас лепшымі, а звычайным словам надае асаблівую магію... 25 лістапада ў выставачнай зале Палаца мастацтваў Бабруйска адбыўся вечар паэзіі “І ў кожным радку кропелька душы”. Дапамог агучыць вершы ўзорны харэаграфічны калектыв “Крынічка”.

Закальцуем сённяшні агляд і завяршым яго зноў Караткевічам. Паспрабую выказаць свае вельмі суб’ектыўныя думкі. Творы Уладзіміра Сямёнавіча экранізаваны, хоць далёка не ўсе, і не надта, я б сказаў, удаля. Дык мо час надышоў заняцца экранізацыяй! Беларусьфільму заўжды бракуе на якасныя нацыянальныя праекты. А тут такое літаратурнае багацце! Выкарыстаць яго з павагай — таксама праява непадманнага патрыятызму. Мы ж краіна — пад белымі крыламі Караткевіча!

Беражыце сябе, шануюныя, і пішыце пра цікавае ды карыснае.

Сустрэнемся праз тыдзень.

Каб кашы было па шыю

Лялечная адметнасць аграгарадка Індура

Дзень беларускай народнай лялькі ўжо цягам 10 гадоў святкуюць у нашай краіне 16 лістапада. Таму “фішкай” аграгарадка Індура, дзе 7 гадоў таму налічвалася вялікая калекцыя абярэжных лялек, работнікі культуры выбралі менавіта іх, а летас адкрылі ўнікальны музей “Лялька ў карагодзе жыцця”, дзе захоўваецца больш за 300 экспанатаў.

Лялька — самая старажытная і найбольш папулярная цацка, без якой не абыходзіліся дзіцячыя гульні. І гэта далёка не ўсе ейныя «абавязкі». Лялька сустракала нованароджанага ў калысцы, прымала на сябе хваробы, засцерагала ад злых сіл. І заўжды заставалася знакам любові, абароны, добразычлівасці. А рабілі яе з тканіны, травы, саломы або кветак.

МУЖНЯЯ ІНДА

У галоўнай экспазіцыі Музея лялькі — серыя міні-карцін майстроў народных мастацкіх рамёстваў аддзела этнаграфіі, фальклору і рамёстваў Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра Уладзіміра Пакумейкі (Парэчча) і Ларысы Касіцкай (Азёры). У цэнтры выставы гасцей сустракае безаблічная лялька, яна вітае наведвальнікаў і жадае ўсім добра і міру. Лічылася, што калі ў лялькі няма твару, то яна будзе абараняць дзяцей і дарослых ад ліхіх сіл, прыме на сябе боль і пакуты.

Самым важным экспанатам з’яўляецца гістарычная лялька Інда. Легенда пра паходжанне назвы мястэчка Індура звязана з паходамі на гэтыя землі крыжакоў. У каменданта замка была прыгажуня-дачка Інда. Менавіта яна першай убачыла наступ крыжакоў на родны замак. Пачала біць ва ўсе званы, аднак крыжакі ўварваліся ў замак. І тады насельнікі сталі сведкамі цуду: з’явілася Маці Божая і атуліла бялюткім покрывам царкву, якая знаходзілася побач. Пасля гэтага храм сышоў пад зямлю разам з мужнай Індай. Крыжакі так спалохаліся, што не змаглі крануць гарадзішча і яго жыхароў. Менавіта ў гонар Інды і было названа мястэчка.

Лялька Інда — вынік старанняў работнікаў Індурскага Цэнтра культуры Ірыны Рынкевіч, Ірыны Пасюк і Марыі Алешчык. Назва работы “Інда — выратавальніца свайго роду”. Ірына Рынкевіч шмат папрацавала са старымі фотаздымкамі, мастацкімі творами, кнігамі. Таму Інда апранута ў незвычайны для нашых часоў строй XIV - XV стагоддзяў: дзве (сподняя і верхняя) кашулі з вышытымі арнамантам, спадніца з пярэстай тканіны “андарак” (“понева”), нешта кшталту “навершніка” (туніка з кароткімі рукавамі). На галаве — хустка з бронзавай тасьмой (абручом), на нагах — жаночыя пінеткі з анучамі, на поясе — кінжал і скураная сумачка — абавязковыя аtryбуты жаночага строю тых часоў.

ЯК ВУЛІЦЫ АЖЫЛІ

Аўтарам лялек з калекцыі “Ажылыя фотаздымкі старажытных вуліц Гродна” з’яўляецца лялечніца Таццяна Скрыпій. Напрыканцы работы “Інда — выратавальніца свайго роду”. Ірына Рынкевіч шмат папрацавала са старымі фотаздымкамі, мастацкімі творами, кнігамі. Таму Інда апранута ў незвычайны для нашых часоў строй XIV - XV стагоддзяў: дзве (сподняя і верхняя) кашулі з вышытымі арнамантам, спадніца з пярэстай тканіны “андарак” (“понева”), нешта кшталту “навершніка” (туніка з кароткімі рукавамі). На галаве — хустка з бронзавай тасьмой (абручом), на нагах — жаночыя пінеткі з анучамі, на поясе — кінжал і скураная сумачка — абавязковыя аtryбуты жаночага строю тых часоў.

У лялек Таццяны вельмі цікавая гісторыя. Усе яны адлюстроўваюць гараджан тых гістарычных часоў: булачніцу, краўца, швачку, мадэльера, дворніка, доктара, фатографа.... Галоўным персанажам выставы з’яўляецца вобраз знакамітага гродзен-

скага фатографа — Зэльмана Карасіка.

Лялькі ўвайшлі ў жыццё Таццяны Скрыпій, калі ёй было ўжо за сорок. Аднойчы сядзела дома на бальнічным і ўбачыла ў інтэрнэце сюжэт пра выраб лялек. Адчула, што гэта яе. Таццяна абрала тэхніку, дзе лялькі адліваюцца з пластыка і запякаюцца...

у духоўцы. Касцюмы, рэквізіт (гітара, гармонік, ложка, лавачка) майстрыха шыла і вырабляла сама. З’явіліся першыя вобразы, затым — жанравыя калекцыі ў мастацкім антуражы.

На жаль, Таццяны не стала два гады таму, але яна паспела падзяліцца тонкасцямі лепкі фігурак-чалавечкаў са

сваёй дачкой і майстрамі аддзела этнаграфіі, фальклору і рамёстваў нашага раёна.

АД СУРОКАЎ ДЫ ЗЛЫХ ДУХАЎ

Цяпер — пра абярэгі. Цэлую калекцыю такіх лялек зрабіла для музея Ірына Рынкевіч.

Перад тым, як у сям’і народзіцца дзіцятка, матуля рабіла ляльку-пелянашку і падвешвала яе над зыбкай ці клала ў калысачку, каб тая бавіла і засцерагала не-

маўля ад сурокаў і злых духаў. Для маленькага дзіцяці, якое часта прачыналася па начах, маладыя маці выраблялі са зношанай вопраткі тры або пяць Начніц і выстаўлялі іх на акно пад месяцанае святло.

А для больш дарослых быў Зайчык-на-пальчык — сябра і цацка ў адной асобе.

Першая лялька, якую дзіця павінна было зрабіць само ва ўзросце 3 — 4 гадоў, — Аддарак-на-падарунак. Лялечка дапамагала навучыць дзіця ўдзячнасці. Лялькамі больш цікавіліся дзяўчынкі. Сяброўка-лялеч-

ка Жаданніца была ў кожнай вясковай дзяўчынкі.

Вясной дзяўчаты дарылі адна адной лялькі з валасамі незвычайнага колеру. Гэтыя лялькі — Вяснушкі — мелі сілу абярэга маладосці і прыгажосці. Напярэдадні Купалля рабілі ляльку Купаўку, якую пускалі па рацэ, каб яна пацягнула за сабой усе немачы і прыкрасці. Ляльцы было суджана жыць усяго адзін дзень.

У час вяселля маладым дарылі ляльку Неразлучнікі і прамаўлялі віншаванні ці вясельныя замовы. Сакрэт сапраўдных Неразлучнікаў у тым, што іх рабілі з аднаго непадзельнага квадрата тканіны з агульнай рукой, і пры вырабе чырвоная нітка лёсу ні разу не абрываўся. Гэтая лялька захоўвалася ў куфры да смерці аднаго з сужэнцаў, і з ёй яго хавалі.

Лялька Дзесяціручка заклікана спрыяць гаспадыні ў хатніх справах. Такую ляльку, зробленую з падола сукенкі маці, сяброўкі дарылі нявесце на вяселлі, каб тая ўсё паспявала. Таксама дарылі маладой гаспадыні, каб добра гатавала, ляльку Каша, якая прыкладалася да чыгунка: крупы насыпалі па каленна, вады налівалі па пояс, тады кашы атрымлівалася па шыю.

Раней свае беды і крыўду ўжо змалку можна было расказаць ляльцы Сучешніцы, якую робяць абавязкова з матчынага падола і захоўваюць у хаце да той пары, пакуль яна не зносіць-

дом, з’яўлялася сімвалам працягу роду.

З САЛОМЫ ДЫ ГЛІНЫ

Беларуская народная лялька з саломы — адна з традыцыйных, бо гэты прыродны матэрыял можна было лёгка і проста знайсці практычна ў любой хаце. Прыёмы вырабу саламяных цацак напэўна ляжаць у традыцыі вязання саламяных снапоў падчас збору ўраджаю. Вырабам саламяных лялек у Гродзенскім раёне займаюцца Ірына Шавельская і Валянціна Краўчук, майстры народных мастацкіх рамёстваў аддзела этнаграфіі, фальклору і рамёстваў.

Папулярнымі сувенірамі з’яўляюцца лялькі, якія зроблены з гліны (аўтар Таццяна Рублеўская). Вядома, што найстаражытныя гліняныя цацкі, знойдзеныя археалагамі на тэрыторыі нашай краіны, адносяцца да эпохі бронзы. Лялек ліпілі жанчыны і дзяўчынкі, пачынаючы з 7 — 8 гадоў. Займаліся гэтым у вольны ад сельскіх работ час — большай часткай зімой і вясной. Яркая, жыццядасная гліняная лялька валодае чароўнай здольнасцю ўпрыгожваць наш побыт, уносіць цяпло і радасць ва ўбранне жылля.

Сувенірныя лялькі сёння вельмі папулярныя ў Беларусі. Майстры-лялечнікі аддзела этнаграфіі, фальклору і рамёстваў, ствараючы вобраз беларускай лялькі, стараюцца адлюстраваць багатае падзеямі, характарамі, самабытнасцю і культурай жыццё беларускага народа.

Вылучылася новая плеяда майстроў-лялечнікаў. Гэта Ірына Рынкевіч, Валянціна Краўчук, Наталія Пачобыт, Вікторыя Ланеўская, Юліяна Васюхоўская, Вольга Авакумава.

Лялькі, асабліва лялькі-абярэгі, абавязкова робяцца з добрымі, светлымі думкамі. Майстар-класы ладзіць Ірына Рынкевіч. Яна пераконвае прысутных, што місія лялек куды больш шырокая, чым забаўка. Старадаўні чалавек часта “давяраў” ляльцы вырашэнне нейкіх праблем або спаўненне планаў і мар, а нашы майстры-лялечнікі абавязкова падаруюць вам і вашым дзецям добры настрой, а народная лялька, зробленая вамі, — абароніць вас ад злых сіл. Трэба ў гэта толькі верыць!

Наталія РАМАНОВІЧ, вядучы метадыст Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра

На здымках: лялькі з унікальнага музея “Лялька ў карагодзе жыцця” ў аграгарадку Індура

Дзень ужо скончыўся. Белая ціхая ноч асцярожна зазірае ў акно. Раскрытае піяніна. На падваконне, падлогу і старэнькі інструмент кладуцца жоўтыя цені. Куток пакоя каля расчыненага акна. Постаць хлапчука ў начной сарочцы, які крадком выглядае з дзвярэй, адсунуўшы аксамітавую фіранку. Пачуўшы гукі музыкі, прыбег сюды — яму так захацелася памацаць клавішы... Падаецца, у гэтым хлопчыку, — сама мастачка Лілія Трохалева ў дзяцінстве. А яе карціна — успамін пра першае адкрыццё чужоўнага свету мастацтва.

ЛІЛЕЯ ДЛЯ ЖОНКІ

Лілія Уладзіміраўна Трохалева нарадзілася 15 жніўня 1925 года ў вёсцы Дабрынёва Мінскай вобласці ў сям’і настаўнікаў. Гэта былі вельмі творчыя, інтэлігентныя і таленавітыя людзі. Любілі музыку, літаратуру, добра ведалі творчасць рускіх і замежных мастакоў, гралі на народных інструментах і захапляліся маляваннем. Малявалі дзед, бацька, маці. У Смаргоні мастачка захоўвала бацькаву работу “Партрэт дачкі”, напісаную на фанеры, і маміну — копію гравюры Макоўскага “Жня”.

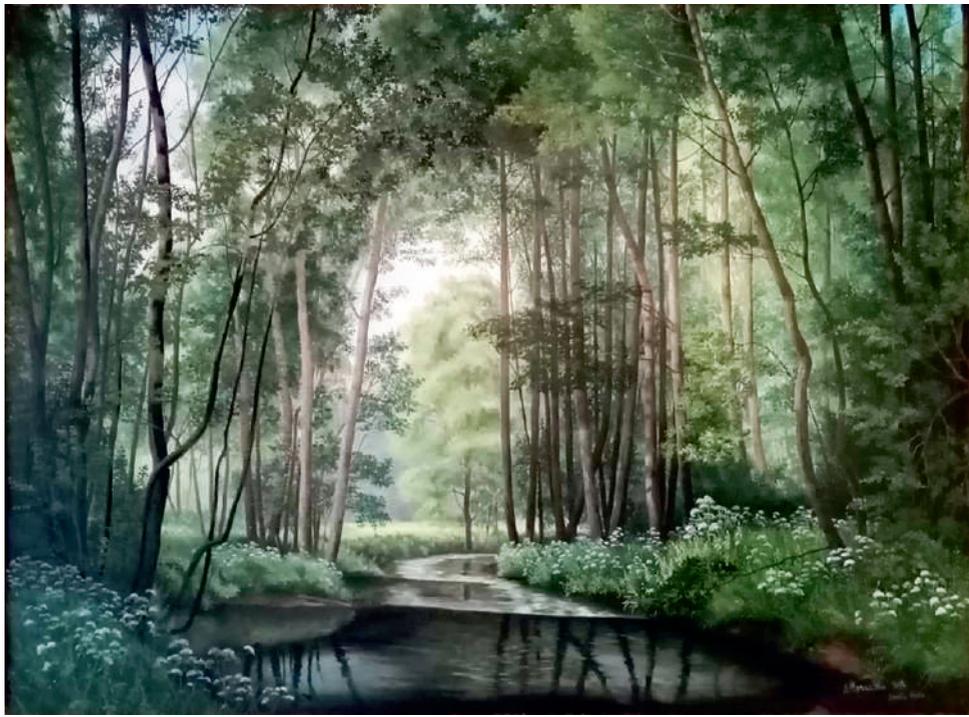
Дарэчы, імя будучай мастачкі бацькі выбралі творча. Аднойчы тата пайшоў на рэчку, сарваў прыгожую лілею і падарыў жонцы. Тая якраз чакала нараджэння дзіцяці. Дачку вырашылі назваць Ліліяй.

Пазней яе назавуць самай вядомай самадзейнай мастачкай БССР. Яе работы экспануюцца на выставах далёка за межамі Смаргоні. Прыватныя калекцыянеры з радасцю набываюць карціны Ліліі Трохалевай. Пра мастачку з беларускай правінцыі шмат пішуць газеты — раённая, абласная, рэспубліканскія і нават усесаюзныя. Яе творчасць палюбяць людзі рознага ўзросту і розных прафесій.

РАСПАСЦЕРЦІ КРЫЛЫ

У 1941 годзе Лілія скончыла сем класаў. Сям’я ў гэты час жыла на Гомельшчыне ў вёсцы Цярэнічы. З 1943 па 1947 гады працавала піянерважатай у Цярэніцкай школе, пасля загадала хатайчытальняй. У 1948 годзе яна з’ехала далёка на Усход, на востраў Сахалін. Там выйшла замуж і разам з сям’ёй у 1953 годзе прыехала ў Смаргонь. З гэтага часу ўсё яе жыццё было звязана з нашым горадам.

Ад любой жанчыны сям’я патрабуе вялікага клопату і ўвагі. Да таго ж у Смаргоні трагічна загінуў муж, Лілія Уладзіміраўна засталася адна з трыма дзецьмі на руках. Часам здавалася, што турботам не будзе канца. А так хацела-

Чароўны крышталёвы натхнення

Згадкі пра самую вядомую ў БССР самадзейную мастачку

ся зноў вярнуцца да любімага малявання... Ішоў час, дзеці пішуць газеты — раённая, абласная, рэспубліканскія і нават усесаюзныя. Яе творчасць палюбяць людзі рознага ўзросту і розных прафесій.

У 1962 годзе пачалася яе бесперапынная творчая праца самадзейнай мастачкі, вынікі якой аказаліся бліскучымі. Неўзабаве карціны пачаткоўкі, хоць і не вельмі юнай, заўважылі ў Смаргоні...

УБАЧЫЦЬ ВЯДОМЫ СВЕТ ПА-НОВАМУ

На працягу многіх гадоў Лілія Уладзіміраўна супрацоўнічала з Гродзенскім абласным навукова-метадычным цэнтрам народнай творчасці. У 1967 годзе на абласной выставе ўпершыню экспанавалася яе карціна “Лес”, а ў 1970-м — на рэспубліканскай выставе было прадстаўлена ўжо сем работ.

Карціны Ліліі Трохалевай прываблівалі асаблівай тэхнікай і індывідуальным стылем, вылучаліся жыццядараснас-

цю, глыбінёй пранікнення ў тонкія адценні прыгажосці прыроды. Мастацтвазнаўцы адзначалі, што ў карцінах Трохалевай кожная дэталёвая частка агульнай панарамы пейзажаў. Іх параўноўвалі з вокнамі, шырока адчыненымі ў нашу чужоўную родную прыроду. “Чым мне лес мілы, тым я і грашу. І падрабязнасцю дэталёў, і моцным замілаваннем”, — словы Ліліі Трохалевай нібы рэхам ляцелі ў адказ.

У творчым працэсе яна літаральна па драбніцах збірае эцюдны матэрыял, рабіла шматлікія накіды, адмаўлялася ад неістотных элементаў у малюнку, агульнай кампазіцыі. І хоць землякі многае пазнавалі на карцінах, тым не менш на ўсіх палотнах адчувалася прысутнасць мастачкі, можна было з лёгкасцю паддацца ўплыву ейнага бачання — гэтага чароўнага крыштала творчасці.

“Ніколі не сачыняю сваіх карцін. Прырода настолькі

багатая сюжэтамі, формамі, гульнёй святла, спалучэннямі колераў — толькі здолей адшукаць у ім сугучнае душы тваёй і перадаць гэта пэндзлем... — зазначала мастачка. — Для мяне заняткі жывапісам — духоўная патрэба, фарбы і палатно неабходны мне як хлеб надзённы”.

ПАМІЖ ЖЫЦЦЁМ І ЯГО АСЭНСАВАННЕМ

Трохалева стала вядомай не толькі як пейзажыст, значных поспехаў яна дасягнула і ў жанры партрэта. “Партрэт настаўніка фізікі”, “Партрэт маці”, “Успаміны”... Творчы вынік — не чыста механічнае капіраванне знешніх рысаў героя, але і моцнае паглыбленне ў яго душу. Да прыкладу, жанравае тлумачэнне нясе партрэтная работа “Успаміны”, правобразам якой паслужыла бабуля мастачкі. На зыходзе жыцця сівая, згорбленая жанчына раптам “вяртаецца” ў сваю маладосць, у чужоўнае мінулае. Вэлюм, беражліва па-

кладзены на крэсла, навяваюць думкі пра мінулае шчасце, пра жыццё, якое блізіцца да завяршэння. Лілія Трохалева быццам правяла філасофскую лінію паміж жыццём і яго асэнсаваннем, разуменнем яго вечнасці, бясконцасці і незваротнасці.

У чым розніца паміж палотнамі прафесійных мастакоў і самадзейных? Гледзячы на карціны Ліліі Трохалевай пытанне напрошвалася само сабой. Мне падаецца, сапраўднае мастацтва сцірае гэту мяжу...

У сваёй творчасці Лілія Трохалева значнае месца адводзіла графіцы. Гэта работы, у асноўным, выкананы алоўкам. Тут мастачка шмат эксперыментавала, смела выкарыстоўвала магчымасці графічнай тэхнікі.

КАРЦІНА ДЛЯ КАРАЛЕВЫ

У 1972 годзе Лілія Уладзіміраўна ўдзельнічала ў выставе, прысвечанай 50-годдзю ўтварэння СССР, якая ладзілася ў Мінску. Потым яе работы экспанаваліся на Усесаюзнай выставе самадзейнай мастацкай творчасці “Слава працы” ў Маскве. Некаторыя пасля гэтага былі паказаны

це” — падарыла Выставе дзясятніцкай народнай гаспадаркі (павільёну “Праца і адпачынак”). Трэцюю работу “Заход у сасновым бары” перадала Васілю Ланавому падчас сустрэчы з артыстамі тэатра.

ПАЗНАННЕ — БЯСКОНЦАЕ!

Было ў Ліліі Уладзіміраўны яшчэ адно захапленне — тэатр. Пэўны час у школе яна кіравала драматычным гуртком. Сама яна таксама іграла ў спектаклях. Сучаснікі ўспаміналі, як чужоўна выконвала ролю Кабаніхі ў драме Аляксандра Астроўскага “Гроза”. У спектаклі яна была жорсткай і дэспатычнай, а ў жыцці — спакойнай, разважлівай, памяркоўнай. Невысокая ростам, даволі мажная, з гадамі стала хадзіць з палачкай, бо моцна кульгала.

Сярод значных узнагарод Ліліі Трохалевай — дыплом I ступені Усесаюзнага выстаўкама, дыплом лаўрэата I ступені Усесаюзнай выставы “Самадзейныя мастакі — Радзіме”. У 1985-м годзе яе імя занесена ў раённую Кнігу Працоўнай Славы. А ў 1993-м — за вялікі ўклад у развіццё і адраджэнне нацыянальнай культуры яна атрымала званне “Ганаровы грамадзянін горада Смаргоні”.

Нават пасля таго, як яе карціны пабылі ў Маскве і за межамі СССР, мастачка не дазваляла сабе спачываць на лаўрах. Магла нават шчыра прызнацца: “Гэта карціна не вельмі ўдалася. Трэба яшчэ шмат-шмат працаваць, удасканаліваць сваё пісьмо, трэба вучыцца”.

І яна вучылася. Дома ў яе стаяла шмат кніг па мастацтве, захоўвалася вялікая колькасць рэпрадукцый (асабліва яе захапляла творчасць Івана Шыпкіна). Яна імкнулася ездзіць па краіне, наведваць выставы, сустракацца з мастакамі.

Доўгі час у яе не было нават творчай майстэрні. Толькі напачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя каля драўлянай хаты з’явілася невялікая цагляная прыбудова. Кажуць, радасць Ліліі Уладзіміраўны была бясконцай.

Анкалагічнае захворванне хутка падкасіла творцу. Яна памерла 2 снежня 1996 года. Лілія Трохалевай быў 71 год.

...Калі Лілію Уладзіміраўну прасілі назваць яе самую любімую карціну, яна адказвала: “Тая, што на мальберце”. Імкненне дасягнуць большага ў кожнай новай рабоце — галоўная мэта творчага чалавека. Пра гэта мастачка гаварыла школьнікам, якія прыходзілі да яе дадому ў майстэрню на вуліцы Піянерскай. З задавальненнем расказвала пра свае работы, адкрываючы падростаючаму пакаленню фіранкі ў чужоўным свет мастацтва.

Галіна АНТОНАВА
Смаргонь
На здымках:
Лілія Трохалева.
Пейзажы і партрэты мастачкі

Насуперак абставінам з дапамогай тэхналогій

Юная спявачка з Магілёва Арына Пехцерава была адным з фаварытаў сёлетага фестывалю “Дзіцячае Еўрабачанне”. Але ў фінале конкурсу, які адбыўся ў нядзелю 29 лістапада, яна заняла пятае месца. Пераможцай стала 11-гадовая Валянціна Тронэль з Францыі.

Надзея КУДРЭЙКА

Дарослае песеннае спаборніцтва “Еўрабачанне” ўвесну гэтага года не змагло адбыцца, але калі ўвосень прыйшоў час для дзіцячага, усё ўжо было прадумана і падрыхтавана: сучасныя тэхналогіі дазваляюць правесці конкурс паўнаватарска і на пару гадзін стварыць ілюзію аднасці і канкурсантаў, і публікі. Фінал меўся адбыцца ў Варшаве — Польшча і засталася гаспадыняй фестывалю. У тэлестудыі былі вядучыя, невялікая колькасць публікі і арганізатары, канкурсанты ж і іх каманды назіралі за падзеямі ў тэлестудыях сваіх краін, і па вялікім рахунку гэта не вельмі адрознівалася ад звыклых для “Еўрабачання” ўключэнняў з грыв-рум. Усе нумары, праўда, ішлі не ў жывым эфіры, а ў запісе. Тэлекампаніі — члены Еўрапейскага вяршальнага Саюза

ў адпаведнасці з тэхнічнымі ўмовамі, разасланымі па краінах, павінны былі з двух дубляў адзняць нумар з жывым вакальным выкананнем конкурснай песні, і менавіта гэты адзняты канцэртны нумар і спаборнічаў пад час жывога эфіру з Варшавы. Але, нягледзячы на тое, што фармальна атрымалася паўтарыць усе звыклія этапы трансляцыі фінальнага мерапрыемства, аднаго ўсё ж моцна не ставала — тысяч і тысяч гледачоў з іх гарацымі эмоцыямі ў вялікай зале, не ставала шыкоўнай ззяючай сцэны, якая ўсім канкурсантам давала б роўныя шанцы на ўвасабленне нумару, не ставала адчування свята. А яшчэ было заўважна, што ў адзнятых песенных відэа ў саміх канкурсантаў не хапала эмоцый і ўключанасці ў спаборніцтва, — бо запіс

жа, а не жывы эфір.

Тым не менш “Дзіцячае Еўрабачанне - 2020” прайшло з захаваннем усіх традыцый, пераможца і лаўрэаты гэтак жа вызначаліся па суме балаў ад гледачоў і нацыянальных прафесійных журы. 3-за пандэміі ад удзелу сёлета адмовілася рэкордная колькасць краін, і ў выніку за перамогу спаборнічалі толькі 12 канкурсантаў. Упершыню выступала прадстаўніца Германіі, і можна сказаць, што не вельмі ўдала, — 13-гадовая С’юзан Озелоф заняла апошняе месца. Хаця правальным яе выступленне ніяк не назавеш — дзяўчынка спявала добра. Падобную рэмарку я раблю для таго, каб адзначыць даволі роўны ўзровень канкурсантаў і тое, што нейкага аднаго такога бясспрэчна пераможнага, бясспрэчна ўдалага нумара

сёлета не было. Ізноў жа, пры правядзенні конкурсу ўжывую на сапраўднай сцэне і з гледачамі ўражанне магло быць іншым.

Чым жа сярод усіх вызначылася пераможца Валянціна Тронэль з Францыі? А яна перамагла і па галасаванні журы, і па галасаванні гледачоў, і ўвогуле па балах значна адарвалася ад другога месца, якое дасталася Каракат Башанавай з Казахстана. Справа ў тым, што Валянціна і выглядала як 11-гадовая дзяўчынка, і песеньку выконвала жыва і рытмічна, і ў нумары вакол яе танцавалі такія ж бесклапотныя дзеці. Адметна, што і другое месца дасталася вясёламу лёгкаму нумару таксама яшчэ не вельмі дарослай дзяўчынкі Солеа з Іспаніі, хаця яе вакал і не быў дасканалым. А вось многія канкурсанты

выконвалі лірычныя і нават патэтычныя, так званыя галасавыя песні. І ў асноўным выглядалі занадта сур’ёзна для сваіх 13 — 14 гадоў. Гледачы ж прагаласавалі за нешта іншае.

Магчыма, і гэтым можна патлумачыць тое, што магіляўчанка Арына Пехцерава з песняй “Пришельцы”, якую для яе напісаў лідар выдамой магілёўскай групы Nevma Даніла Забела, у выніковай табліцы апынулася толькі на пятым радку. А прадстаўніца Беларусі сапраўды лічылася адным з фаварытаў конкурсу, усе адзначалі і яе неверагодныя вакальныя здольнасці, і даволі моцную мелодычную песню. (Амаль усе канкурсанты спявалі на сваіх родных мовах, кампазіцыя “Пришельцы” гучала на рускай і англійскай.) У галасаванні прафесійных журы Беларусь апынулася на трэцім месцы — па 12 балаў ёй далі Казахстан, Сербія і Польшча. А вось гледачы ацанілі беларускі конкурсны нумар недастаткова высока. Але ж дазволі сабе сказаць, што роўных у вакале нашай дзяўчынцы на гэтым конкурсе не было. І гэта Арына нават дэманстравала еўрапейскім інтэрнэт-карыстальнікам напярэдадні фіналу, выконваючы ўжывую і а капэла сваю песню: з фестывальнай трансляцыі ўсё ж не пра ўсіх канкурсантаў можна была зразумець, ці

яны так добра спяваюць, ці гэта цуды тэхналагічных дасягненняў. Чаго ж не хапіла для перамогі? Магчыма, статычны і нічым не адметны нумар, падрыхтаваны беларускай камандай, не здолеў падтрымаць песню, не дадаў палётнасці выдатным спевам Арыны, а наадварот — трохі “прызямліў” іх, знізіў эмацыйны напал. Адчуваўся эканомны падыход. Ды і сцэнічны імідж — касцюм, грим — не назавеш удалымі для 12-гадовай артысткі, якая выглядала занадта дарослай і не вельмі эмацыйнай. Дапуская думку, што калі б усе канкурсанты спявалі не ў запісе, а ў жывым эфіры на вялікай фестывальнай сцэне з добрым гукам, святлом і з непадробнымі эмоцыямі, у нашай дзяўчынкі былі б больш высокія шанцы на перамогу, бо яна сапраўды і стабільны прафесіянал. Але ж не варта занадта гараваць па пятым месцы (а ад трэцяга яго аддзялілі толькі тры балы!) — Арына атрымала вялізную колькасць захопленых водгукў ад еўрапейскіх гледачоў, у яе з’явілася мора прыхільнікаў у розных краінах. І здзейснілася мара юнай артысткі — пасля ўдзелу ў расійскім тэлешоу “Голас” яна трапіла і на “Дзіцячае Еўрабачанне”. Наперадзе, несумненна, удзел у дарослым “Еўрабачанні”. Арыне толькі 12 гадоў.

К

Новае жыццё традыцыйных песень

Што можна зрабіць з песнямі, запісанымі ў этнаграфічнай экспедыцыі? Заархіваваць, выставіць у публічны дасяг і на гэтым спыніцца? Ці... даць ім новае жыццё? Паглядзім на прыкладзе работ гуртоў Relikt, Vuraj і музыкі Дзмітрыя Сляповіча.

Гурт Relikt: словы народныя, саўнд фірмовы

Летась у Relikt выйшаў альбом “Дрэва жыцця”. Усе 10 трэкаў - апрацоўкі традыцыйных песень, запісаных рознымі даследчыкамі па ўсёй Беларусі. Канцэпцыйнай дыска стала мастацкае адлюстраванне архетыпічнага вобраза дрэва жыцця. Для альбома падбіралі творы, якія суадносяцца б з усімі сезонамі традыцыйнага календару і этапамі жыццёвага шляху чалавека.

Мелодыі змененыя даволі моцна, на дыску складана пазнаць пэўныя рэгіянальныя варыянты твораў. Аўтэнтычныя тэксты Relikt адаптаваў для сучаснага слухача: у песнях з’явіліся прыпевы, проігрышы і ўвогуле гучаць яны вельмі сучасна. А саўнд — фірмовы, “рэліктавы”, яго ні з чым не зблытаеш. Візітная картка гурта — незвычайныя гітарныя эфекты і шматстайная перкусія. Альбом “Дрэва жыцця” — не

першы эксперымент Relikt з фальклорным матэрыялам. У нумары 49 за 2015 год “К” пісала пра альбом “Лекавыя травы”, на якім таксама гучалі апрацоўкі народных песень. Музыкі звярталіся да фальклору, бадай, ад пачатку існавання гурта.

Гурт Vuraj: публікуе апрацоўкі традыцыйных песень разам з арыгіналамі

Сёлета Vuraj выпусціў альбом Kalyna. На дыску дзве аўтэнтныя песні і дзве іх апрацоўкі. Гэта, бадай, першы ў беларускай музыцы прыклад такога спалучэння. Звычайна даследчыкі выдаюць экспедыцыйны матэрыял, а музыкі — уласны творчы прадукт на яго аснове, рэдка пазначаючы, адкуль паходзяць арыгіналы. Vuraj даўно працаваў з фальклорам, але ў троху іншым ключы — ствараў аўтарскія версіі традыцыйных песень. На апошнім альбоме гурт вырашыў максімальна захаваць аўтэнтны твораў — мелодыі, вымаўленне, настрой і нават традыцыйную манеру выканання. Трэба сказаць, збольшлага атрымалася.

Фальклор музыкі апрацоўваюць, бадай, з самага стварэння гурта, а не як зрабілі кампазіцыю “Да дай, Божа, цёплэ лето” з калектывам “Вытокі” вёскі Дзятлавічы Лунінецкага раёна. Вясковыя выканаўцы нават выступілі са сталічным гуртом на сцэне аднаго з мін-

скіх клубаў. Альбом Kalyna — гэта вынік шматгадовай працы. Цікава, што пасля столькіх эксперыментаў музыкі прыйшлі да неабходнасці пазнаёміць слухачоў з народнымі песнямі ў іх аўтэнтным гучанні.

Дзмітры Сляповіч: спявае разам з інфармантамі

Дзмітрый Сляповіч, даследчык і выканаўца музыкі беларускіх яўрэяў, на матэрыяле, сабраным у экспедыцыях канца 1990-х - пачатку 2000-х, абараніў дысертацыю. З 2008 года жыве ў ЗША. На сваіх канцэртных выступленнях Дзмітрый застаецца даследчыкам нават у амплуа музыкі: перад кампазіцыйнай можа паказаць палявы відэаматэрыял, які стаў “зыходнікам” для аўтарскай апрацоўкі. Наведвальнікі чуюць кароткія расповед пра тое, як, ад каго і дзе запісваліся гэтыя матэрыялы. Ёсць аранжыроўкі, якія музыка грае... не спыняючы экспедыцыйнага запісу. То бок прысутныя, напрыклад, чуюць адзін куплет акапэльна ў выкананні кабет з Пінска на відэа, а потым далучаецца Дзмітрый Сляповіч з інструментам.

Свае экспедыцыйныя запісы, апрацаваныя, з субтытрамі, Дзмітрый калісьці прадваў ў мінскім яўрэйскім абшчынным доме. Цяпер матэрыялы ні ў якім выглядзе, акрамя як на сцэне, не распаўсюджваюцца.

■■■■

Усё гэта прымушае задумацца: а ці мае даследчык права хаваць сабраны матэрыялы ў асабістым архіве ці ў архіве ўстановы, якая плаціць яму камандзіровачныя? Ёсць публікацыя яго правам ці абавязкам? А што да папулярнасці? Не ўсё ж даследчыкі-палівакі адначасова і музыкі-практыкі. Хто павінны да каго звяртацца: музыкі да даследчыкаў ці наадварот? Ну і пытанне грошаў, канечне. Мелодыі — народныя і як бы належыць народу, але запісаў іх пэўны чалавек, часта выдаткаваўшы ў экспедыцыі немалыя ўласныя сродкі.

Можа, мы і дажывем да выхаду беларускай аўтэнтныкі на нефальклорныя сцэны, па-за межамі Беларусі таксама. Але мне здаецца, з чыста тэхнічных прычын (узрост носьбітаў традыцыі і складанасці для іх далёкай дарогі) гэта будучы ўжо гурты-пераймальнікі. Пытанне ў тым, што людзі, схільныя да эксперыментаў, звычайна не дужа глыбока “ўкапваюцца” ў аўтэнтны, а тыя, каму “ўкапвацца” ў кайф, не дужа хочуць наватарстваваць. Таму пытанне аб месцы беларускай аўтэнтныкі ў сучаснай музыцы застаецца адкрытым.

Алена ЛЯШКЕВІЧ,
супрацоўніца Цэнтра даследаванняў
беларускай культуры, мовы
і літаратуры НАН Беларусі

Больш жывы за ўсіх жывых?

або Хаджэнне векавога брэнда

Ленін-грыб па версіі С.Курэхіна.

Працяг. Пачатак у № 48.

МАСТАЦКІЯ ЭКЗЕРСІСЫ З МАДЭЛЛЮ

Не дзіва, што адразу пасля смерці Ільіча партрэты яго друкавалі на розных таварах у якасці сродкаў іх прасоўвання. Такая практыка знікла пасля таго, як заўважылі, што людзі топчучь кінутыя на ходніку пустыя папіросныя пачкі з яго выявай. Улетку 1924 года ў продажы можна было знайсці чарніліцу ў форме Маўзалея, а таксама два камплекты кубікаў: з аднаго з іх можна было склаці пяць розных партрэтаў Леніна, з другога — пабудаваць ягоны маўзалея. А потым пайшло-паехала: тысячы гіпсавых статуі у скверах і на плошчах, профілі на сцягах, партрэты ў кабінетах, на плакатах, паштоўках, манетах, граматах і партбілетах, ордэнах і медалях, сувенірнай прадукцыі і рэльефных плакетках. У розныя часы ўсё відазмянялася, перайначвалася, набывала новыя формы.

...Сёння дзеянне рэгістрацыі гандлёвага знака распаўсюджваецца без абмежавання на 23 краіны, уключаючы Расію. Адпаведна патэнту, пад маркай “Ленін” уладальнік брэнда вырабляў каву, какава, цукар, каньяк, касметыку, адзенне, абутак. 30 сакавіка 1998 года натоўп журналістаў і арткрытыкаў асаджала маскоўскую галерэю наўнага мастацтва “Дар”, каб пакаштаваць Леніна насмак. Мастакі Юрый Шабельнікаў і Юрый Фясенка вырабілі торт у выглядзе саркафага з Ільічом і назвалі яго “Маўзалея”. Рытуальная мадэль, або Ленін у цябе і ў ва мне”. 80-кілаграмовы торт быў бісквітны, з крэмавымі ружачкамі. Нават на фоне росквіту ўсялякага акцыянізма гэты перформанс, які быў справакаваны бясконцымі дыскусіямі аб тым, ці трэба выносіць цела Леніна з Маўзалея, вылучаўся сваёй бескампраміснасцю. Выбухнуў скандал, аўтару называлі “канібаламі” і пагражалі ім нейкім пакараннем. Прайшло ўжо амаль 30 гадоў як не стала СССР, але дыскусіі ў грамадстве — “што ж рабіць з цэлам правадыра?” — не аціхаюць.

Мастацкія экзерсісы з сусветным брэндам прымянялі і ў іншых відах творчасці. У адным з эпизодаў амерыканскага мультфільма “Сімпсанс” (9-ты сезон, 19 серыя, 1998 года) можна пабачыць такую карціну: прадстаўнік у ААН павадамія, што СССР не разваліўся: маўляў. “пажартавалі”. І раптам, нібы здань, зноў вырасла Берлінская сцяна, мумія Леніна ажывае, правадыр падымаецца са шклянога саркафага Маўзалея і крычыць: “Далоў капіталізм!» А ў 1991 годзе ў “перабудовачнай” эксцэнтрычнай камедыі “Семь дней с русской красавицей” маўзалея Леніна паўстае ў выглядзе... “Макдональдса”!

Для твораў, якія выраслі ўжо ў пастсавецкай прасторы, Ленін — гэта проста знак, частка культурнага кода”, з якім можна вольна гуляць. Вялікі цыкл “Ленін для душы” адна

Уладзімір Стэльмашонак. “ВХУТЕМАС.1921 год”. 1967.

расійская мастачка распачала ў 2015 годзе і з таго часу не можа спыніцца. Стандартны белы бюсік правадыра, які можна было папросту купіць у канцтаварах, ператвараецца ў яе рукаў у зусім новыя вобразы: гэта і Ленін-Будда, і Ленін-панда, і Ленін-ван Гог, і Ленін-качка, і Ленін-Бэтмэн, і нават Ленін-каранавірус. Вядомай тэлевізійнай байцы музыканта-авангардыста Сяргея Курэхіна пра Леніна-грыба Мая Насыбулава прысвяціла бюст Леніна, адлюстраванага ў шапцы мухамора.

Такім чынам Уладзімір Ільіч для мастацтва вечна жывы.

Так ці інакш, але знакаміты прапагандысцкі лозунг пра вечна жывога Ільіча будзе яшчэ доўга жыць. Прынамсі, да таго часу, пакуль прадстаўнікі маладога пакалення будуць адрозніваць яго вобраз, скажам, ад Іана Жалівага, на што сёння здольны ўжо далёка не кожны з іх...

“У-НОВ-ИС? ХТО ГЭТА ЗРАЗУМЕЕ?”

А як ставіўся Ленін да мастацтва сваіх сучаснікаў?

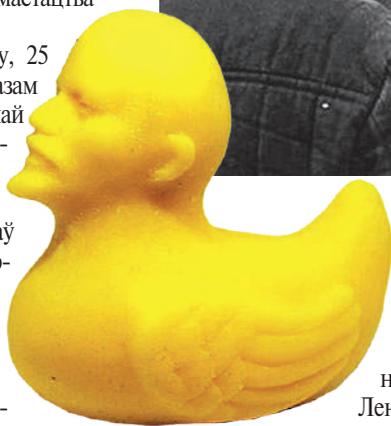
Амаль сто гадоў таму, 25 лютага 1921 года, ён разам з Надзеяй Крупскай і Інай Арманд — старэйшай дачкой Інэсы Фёдаравы Арманд, рэвалюцыянеркі, якая пяць месяцаў да гэтага нечакана памерла ад халеры, — наведваў інтэрнат Вышэйшых мастацка-тэхнічных майстэрняў (ВХУТЕМАС). Тут як раз вучылася 20-гадовая малодшая дачка Інэсы Арманд — Варвара. Крупская і Ленін лічылі яе сваёй прыёмнай дачкой і часта запрашалі на гарбату ў крамлёўскую кватэру.

Дык вось, гэтая дзячына расказала Леніну, што студэнты арганізавалі ў інтэрнаце камуну №1, і запрасіла яго і Надзею Канстанцінаўну паглядзець на іх побыт. Да таго ж у гэты час студэнцкі ВХУТЕМАС знаходзіўся на піку вострай барацьбы паміж “рэалістамі” і “футурыстамі”, уключаючы і “супрэматыстаў” — “птушанят віцебскага гнязда Малевіча”. Ды і новых праграм навучання яшчэ не было. Праблем — дастаткова. Такім чынам, было што паглядзець і, па магчымасці, дапамагчы.

Ленін цікавіўся жыццём вхутэма-саўцаў, але, у асноўным, гаворка ішла пра футурызм, пра адносіны да спадчыны мінулага. Шумна падыскутавалі пра “маладзёжнага адэпта” — тагачаснага Маякоўскага, пра класікаў рускай літаратуры і гэтак далей. Нягледзячы на тое, што Ленін вёў тую гаворку на “паўжартаўлівых танах” і не збіраўся ўступіць у сур’ёзную спрэчку, пазіцыя да футурызму яго была рэзка адмоўнай. Затое да рабо-

Фотакалаж.

Маяна Насыбулава.
“Ленін-качка.”

ты аднаго жывапісца, які ствараў у рэалістычнай манеры, Ленін паставіўся вельмі добра. Зірнуўшы на твор гэтага мастака, якога студэнты прызвалі “маляр”, ён сказаў: “Вот это я понимаю. Это и мне понятно, и вам понятно, и рабочему и всякому другому понятно. А что, скажите пожалуйста, в ваших новых работах? Там я на человеческих лицах ни глаз, ни носов не вижу”.

Уладзіміру Ільічу, па ўспамінах аднаго студэнта, паказалі часопіс віцебскай групы Казіміра Малевіча “УНОВИС” і “растлумачылі, што гэта — свяджальнікі новага мастацтва. Ён смяецца: “Ну, подумайте, товарищи, на что же это похоже — У-НОВ-ИС? Кто это поймет?” Студэнты пачынаюць лягацца: “Уладзімір Ільіч, а Саўнаркам — ці ж гэта зразумела?”

Эндзі Уорхал. “Чырвоны
Ленін”. 1987. Шаўкаграфія.

“Вы правы, товарищи. СОВ-НАР-КОМ — непонятно. И не надо вводить в литературу сокращенных названий. Они понадобились нам под влиянием чрезвычайных обстоятельств. Только поэтому мы должны их терпеть...” Так і трывалі: спачатку ЧК, ОГПУ...

Яшчэ адзін студэнт-вхутэма-вец — Сяргей Сенькін апісаў візіт Леніна ў гэты інтэрнат. Адчуваючы тое,

што, па яго словах, Ленін ад найноўшага мастацтва быў далёкі, паспрабаў яму ўнушыць: “Старыя мастакі падманваюць і сябе, і іншых, што яны ўмеюць ствараць вобраз, маляваць. Ніхто не ўмее, а мы вучымся, і наша задача — звязаць мастацтва з палітыкай, і мы абавязкова гэта зробім”. — “Ну, а якім чынам вы спалучыце мастацтва з палітыкай? — спытаў Ленін. — “Ды не, Уладзімір Ільіч, мы яшчэ пакуль не ўмеем, але мы ўсё ж зможам дабіцца такой сувязі, і зараз да гэтага рыхтуемся. А гэта ёсць аналітычнае раскладанне асноўных элементаў, каб навучыцца ўладаць імі...” Адчуваю, што ў двух словах нічога не магу растлумачыць. Пачынаю бытацца. Ленін прыходзіць на дапамогу: “Ну, тады абавязкова мне трэба пачытаць, вось у наступны раз прыйду спецыяльна да вас, і паспрачаемся”.

Аднак наступны раз так і не адбыўся...

А што да Варвары Арманд, дзякуючы якой Ленін наведваў вхутэма-саў-

скі інтэрнат, дык яна пражыла доўгае жыццё (1901 — 1987), была заслужаным мастаком РСФСР, членам Саюза мастакоў СССР, а яе старэйшая сястра Іна Арманд стала гісторыкам, і ў 1960-я гады рэдакціравала Поўны збор твораў У.І.Леніна. Памерла ў 1971 годзе.

Візіт Леніна да творчай моладзі меў свае пазітыўныя вынікі: спецыяльнай пастановай Саўнаркама былі палепшыны матэрыяльныя ўмовы вхутэ-масаўцаў. Аднак наведванне Леніным інтэрната ВХУТЕМАСа, ягоныя запіскі пра неабходнасць “пресечць пошторства футурызму в Наркомпросе и искать надежных “антифутуристов”, былі выкліканы не прыватнымі, а больш глыбокімі прычынамі, звязанымі з пільнай увагай Леніна да ідэалагічнай барацьбы на фронце мастацтва.

...Партрэт Леніна на савецкіх банкнотах праіснаваў у нязменным выглядзе больш за паўстагоддзя. Заклік выдаліць з купюр яго твар з’яўляўся час ад часу, асабліва ад прадаўжальнікаў тых маладых футурыстаў-вхутэ-масаўцаў, з якімі сустракаўся Ленін. Але ў 1967-м такая прапанова прагучала асабліва гучна — у вершы Андрэя Вазнясенскага “Уберите Ленина с денег!” Хачу прывесці фрагмент з гэтага твора: “...Я видел, как подлец // мусолил по Владимиру Ильичу. // Пальцы ползали малосольные // по лицу его, по лицу! // В гастрономовой бакалейной // он хрипел, от водки пунцов: “Дорогуша, подай за Ленина // два поллитра и огурцов...” У ЦК КПСС гримнуў скандал усесаюзнага маштабу: у гэтых пазычных радках партыйцы ўбачылі крытыку ў свой адрас і проціпастаўленне лініі партыі ленінскім заповітам. Корачей кажучы, верш быў прызнаны “ідэалагічна шкодным”. Вось так малады рамантык-летуценнік хацеў абараніць вобраз Ільіча...

У сучасным выяўленчым мастацтве таксама былі свае кур’ёзы. Скажам, знакамітая навела аб праекце помніка Леніну з дзвюма кепкамі: адна — у руцэ, другая — на галаве. Скульптар надыта стараўся, бо нават не заўважыў, што хапіў лішку. А карціна аднаго беларускага мастака, у якой Ленін быў адлюстраваны на фоне свайго... маўзалея?! Праўда, выстаўкам (тады, у канцы 60-х, я быў яго дзейным членам) свечасова заўважыў гэтую “памылку” і рэкамендаваў аўтару перапрацаваць кампазіцыю. Расказваюць і іншыя выпадкі, калі адзін ідэалагічна падкаваны мастак напісаў Маркса ў рабочым кабінце, на сцяне якога вісеў партрэт яго вернага вучня... Ільіча.

Моднымі сталі і фотакалажы, дзе Ленін выступае з трыбуны ўласнага маўзалея...

“ВСЕ ТЕАТРЫ СОВЕТУЮ...”

А заканчваецца фраза словамі “...положить в гроб”. Магчыма, Ленін з гэтай вядомай фразай трохі пагарачыўся. Бо вядома, што ў розныя часы, асабліва ў юнацтве і ў эміграцыі, ён тэатраў не цураўся і, пры магчымасці, хача і рэдка, наведваў іх, асабліва, тыя, якія ставілі нейкія сацыяльныя пытанні.

Барыс КРЭПАК,
заслужаны дзеяч
мастацтваў Беларусі.
Працяг будзе.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

ГІСТОРЫЯ. XVI — XVII СТАГОДДЗІ

Першая, вядомая на сённяшні дзень, згадка маёнтка ў Грушаўцы прыпадае на 1551 год. Да гэтага часу, як сцвярджаецца ў кнізе “Памяць. Ляхавіцкі раён”, маёнтка уваходзіў у склад Ляхавіцкай воласці і належаў князюне Барбары Радзівіл, будучай вялікай княжне літоўскай і польскай каралева. У 1551 годзе Барбара Радзівіл перадала маёнтка свайму васалу — шляхціцу Залескаму, а Жыгімонт Аўгуст, муж Барбары, “дадаў яму зямлю і людзей”. Цікава, што амаль адначасова Грушаўка надаецца Жыгімонтам “гаспадарскаму двараніну П. Шлягеру” “на вечнасць” “20 службаў людзей і 5 пустоўшчын”. У 1567-м Жыгімонт пацвердзіў удаве і дзецям Шлягера ранейшае наданне. Чаму так — з цягам часу, думаю, высветліцца. Што ж да Залескага, то пра яго маецца даволі канкрэтная, хоць і сціпла інфармацыя. У “Попісу войска ВКЛ” (1565 г.), у складзе харугвы Наваградскага павета, 10 жніўня быў згаданы “Миколай Залески з Грушовьки конь в пан., в пр., з оценом” (панцыр, прылібіца — **З.Ю.**). Каб запісацца, Миколай Залескі, а таксама прадстаўнікі іншых паветаў прыбылі ў Ракаў. Праз два гады пад Маладзечна быў праведзены чарговы “Попіс”. 4 кастрычніка 1567 года ў складзе той самай харугвы маецца такі запіс: “Миколай Залески самъ дома, з ымения з Грушовки выслалъ слугу Миколая Станиславовича, конь, пниц., пр., согай., саб.” (то-бок, панцыр, прылібіца, сагайдак і шабля — **З.Ю.**). Адзначым, што ад першых згадак і да сённяшняга дня маёнтка меў і мае толькі адну назву — Грушаўка. Тое пацвярджаецца сотнямі розных дакументаў XVI - XX стагоддзяў, сабраных намі.

РЭЙТАНАЎСКИ ПЕРЫЯД. XVII — XX СТАГОДДЗІ

Далейшыя звесткі пра лёс маёнтка паходзяць з другой паловы XVII стагоддзя. У 1680 - 1690-х гадах Грушаўкай валодаў слонімска-земскі суддзя Стафан Бруханскі. 14 кастрычніка 1693 года Бруханскі памёр і неўзабаве па яго смерці частка яго маёмасці — маёнтка Грушаўка, камяніца ў Нясвіжы — былі набыты дзедом Тадэвуша Рэйтана, мазырска-скарбнікам Міхалам-Казімірам. Свайм тастаментам Міхал, які памёр заўчасна (загінуў, баронячы Слуцк ад шведаў у 1706 годзе), перадаў усю сваю маёмасць малалетняму сыну Дамініку. Апошні, як і яго продкі, быў кліентам нясвіжскай галіны роду Радзівілаў. І не толькі ўваходзіў у кола самых блізкіх да Міхала Радзівіла “Рыбанькі” асобаў, а быў яго добрым сябрам і сакратаром. І сам “Рыбанька”, і яго жонка, “маці” беларускага тэатра Францішка-Уршуля Радзівіл, не раз гасцявалі ў Рэйтанаў і, здаралася, праводзілі ў сядзібе патаемныя палітычныя нарады. Зразумела, што гэтым сяброўствам сем’яў не абмяжоўвалася. І Міхал, і Францішка, і іх дзеці, у тым ліку Караль-Станіслаў “Пане Каханку” не аднойчы становіліся кумаі і асістэнтамі на хростах дзяцей гусарскага харужага, наваградскага стольніка Дамініка

Пачынаючы з вясны 2013 года наша газета пільна сочыць за лёсам сядзібы Рэйтанаў, якая знаходзіцца ў вёсцы Грушаўка на Берасцейшчыне. І не проста сочыць. Сведчаннем таго могуць быць даволі рэгулярныя красавіцкія суботнікі, якія ладзяцца намі разам з Арт-суполкай імя Тадэвуша Рэйтана на радзіме гэтай яшчэ па-сапраўднаму не адкрытай для Беларусі асобы. Вядома, не толькі суботнікі ў “багажы” “К”, але і шматлікія публікацыі. У іх і Тадэвуш Рэйтан, і ягоны род, і іх славытыя землякі, і сама Грушаўка час ад часу становяцца аб’ектамі нашай цікавасці. Праўда, публікацыі, якая б ахапіла гісторыю Грушаўкі за некалькі соцень гадоў, а таксама распавяла б, што ж там адбываецца сёння, калі ідуць працы па аднаўленні сядзібы і капліцы, яшчэ не было. Таму, пабываючы ў Грушаўцы на мінулых выходных, мы гатовы падзяліцца з чытачамі “К” сваімі ведамі і думкамі.

Тадэвуш Рэйтан, (мал. 1847 года).

Сядзіба роду Рэйтанаў

Частка I

Грушаўка, маст. Напалеон Орда, (1860 — 1870-я гг.)

“Мураванка”, маст. Напалеон Орда (1870 — 1880-я гг.)

Напалеон Орда, маст. Максіміліян Фаянс (1860 — 1870-я гг.)

Рэйтана. Дарэчы, жонка Рэйтана Тарэза паходзіла са старога менскага роду Валадковічаў, якія лічыліся радзівілаўскім апірышчам на Меншчыне. З гэтай нагоды шлюбоваць бацькі Тадэвуша ўзялі ў 1739 годзе ў менскім езуіцкім касцёле (гл. “К” №№ 42 — 44, 2019 г.). Некаторы час таму мы пісалі пра лёс Міхала Валадковіча, малодшага брата Тарэзы, які па несправядліваму прысуду Галоўнага Літоўскага Трыбунала быў расстраляны ў Менску ў лютым 1760 года (гл. “К” №№ 6 — 8, 2019 г.).

Як можна меркаваць, надумаўшы ажаніцца, ужо далёка не маладзён Дамінік Рэйтан (напрыканцы жыцця атрымаў высокі ўрад наваградскага падкаморыя) пабудаваў у Грушаўцы новы палац, вядомы з акварэлі мастака Напалеона Орды. Орда ў другой палове XIX стагоддзя не раз наведваўся ў Грушаўку і пакінуў яшчэ адзін малюнак, на якім адлюстравана “Мураванка” Тадэвуша Рэйтана.

Тут у Рэйтанаў нарадзілася дзесяць дзяцей, двое з якіх Барбара і Піліп, Станіслаў-Костка памёрлі малымі. Сам Тадэвуш Рэйтан быў першанцам. Прышоў ён на свет праз год пасля шлюбу бацькоў, па ўсёй верагоднасці, напрыканцы кастрычніка (або ў самым пачатку лістапада) 1740 года. У гэты перыяд некаторым народжаным хлопчыкам давалі імя ў гонар святога Тадэвуша-Юды. Час быў неспакойны, бо на ўсходзе ВКЛ шугала пільны Крыжаўскага паўстання.

навіта Тадэвуш пасля смерці бацькі ўвесну 1769 года стаў на чале сям’і і гаспадаром Грушаўкі. Так як трэба было падумаць на ногі малодшых братоў і займацца невялікай гаспадаркай, часу на свавольства не было. Тут у верасні 1772 года ён даведаўся пра акупацыю расійскімі войскамі ўсходняй тэрыторыі ВКЛ (сучасныя Гомельская, Магілёўская, Віцебская вобласці). Адсюль, у сакавіку 1773 года, выехаў на Варшаўскі сойм, маючы загад наваградскай шляхты “не дазваляць” Падзел.

Пасля вяртання Тадэвуша з сойма ў 1775 годзе, сойма, які яшчэ пры жыцці зрабіў яго чалавекам-легендай і нацыянальным героем, паміж малодшымі братамі Тадэвуша ў 1777 — 1778 гадах адбыўся падзел усёй маёмасці роду. Гаспадарам Грушаўкі афіцыйна сталі малодшыя браты Тадэвуша — Антон і Станіслаў. Пасля смерці Та-

дэвуша (8 жніўня 1780 года) у выніку няшчаснага выпадку (пра міф самагубства намі напісана нямаля) неўзабаве Грушаўка была канфіскавана Адукацыйнай камісіяй. Здарылася гэта, падаецца, з-за не самых разумных паводзінаў братоў Тадэвуша, якія вырашалі маёмасныя спрэчкі шляхам наездаў у адрозненне ад старэйшага брата. А ён хоць і быў адным з лепшых сяброў “Пане Каханку” і для ворагаў ВКЛ прадстаўляў сур’ёзную небяспеку, у маёмасных справах дзейнічаў законным шляхам. Двойчы, у 1784 і 1786 гадах паслы Наваградскага ваяводства на соймах Рэчы Паспалітай Дзвюх Нацый падымалі пытанне аб скасаванні санкцый, пад якімі хадзілі Рэйтаны, і пра вяртанне ім маёнтка. Урэшце, дабіліся. Перамаглі. Грушаўка засталася за Рэйтанаў.

XIX — XX СТАГОДДЗЕ

У 1818 годзе памёр наймалодшы з братоў Тадэвуша Станіслаў, які гаспадарыў у Грушаўцы, і маёнтка перайшоў да яго пляменніка Дамініка. Апошні перад тым паспеў нямаля паваяваць, бо яшчэ ў 1807 годзе кradком падаўся за Нёман, каб добраахвотнікам уступіць у легіён Генрыка Дамброўскага. У 1812 годзе ён, ужо баявы і дасведчаны афіцэр, патрапіў у Генеральны штаб Напалеона, з якім прайшоў усю кампанію 1812 года (то-бок, да Масквы і назад). На вялікі жаль, гэты бон-ваяж быў для

бацькаўшчыны Рэйтанаў не самым паспяховым. Вялікая армія Напалеона вымушана была адступіць, знішчаемая раптоўнымі марозамі. Дарэчы, гісторык Анатоль Сцебурака знайшоў у адным з французскіх архіваў наградны дакумент Дамініка Рэйтана, у якім пазначана яго “нацыянальнасць” — “ліцвін”.

Атрымаўшы амністыю Дамінік Рэйтан вярнуўся ў Грушаўку, дзе і пражыў рэшту жыцця. Займаўся пераважна гаспадаркай, але быў і адным з галоўных фундатараў Слуцкай гімназіі. Ажаніўся ён на дачцэ менскага віцэ-губернатора Сафіі Камінскай. Наступным уласнікам Грушаўкі стаў адзіны сын Дамініка Стафан, які заўчасна памёр у 1863 годзе. Яго жонка не надоўга перажыла мужа і памерла ў 1864 годзе, пакінуўшы малых дзетак сиратамі. Апошнім прадстаўніком роду стаў сын Стафана і Марыі з Несялоўскіх Юзаф Рэйтан. Менавіта ён у 1880-х для сваёй будучай сям’і вырашыў пабудаваць новы сядзібны дом у Грушаўцы. Але лёс не даў яму нашчадкаў. Так разам з ім у 1910-м абарвалася гісторыя гэтага роду.

Далейшы лёс Грушаўкі вырашалі жонка Юзафа Рэйтана Аліна з Гартынгаў (яе продак быў галандцам) і яе пляменнік Генрык Грабоўскі. Грабоўскі падчас падпісання ганебнай Рыжскай дамовы, якая парвала тэрыторыю БНР паміж Польшчай і Саветамі, выступіў з палітычным дэмаршам. Выкрыкваючы “Каін Грабскі! Зраднікі! Цень Рэйтана паміж вамі!”, ён раскідаў улеткі, у якіх абвінавачваў палякаў, што яны пакідаюць палову краіны “на з’ядзенне чырвонаму Молаху”. Высока адзначыў такі ўчынак Эдвард Вайніловіч, напісаўшы Грабоўскаму адпаведны ліст. У 1939 годзе, пасля пачатку Другой сусветнай вайны, Грабоўскі-старэйшы быў забіты нейкімі мясцовымі ліхадзеямі. Аліну Рэйтан у 1940 годзе савецкія ўлады выслалі ў Казахстан, а ў 1944 годзе сына Грабоўскага забілі немцы.

Пасля вызвалення Беларусі Грушаўка была ў чарговы раз нацыяналізавана. І доўгія гады сядзібныя будынкі выкарыстоўваліся мясцовымі ўладамі пад розныя патрэбы. Застаецца яна ў дзяржаўнай уласнасці і цяпер. Дзяржава ў наш час паціху вяртае жыццё ў маёнтка пасля некалькіх дзесяцігоддзяў яго поўнага запустання і татальнага разабавання.

Падчас “Рэйтанаўскага” перыяду (1694 — 1939) Грушаўка “перагарнула” нямаля цікавых і трагічных старонак. Былі ў яе перыяды ўздыму і заняпаду. Праходзілі праз яе, варагуючы паміж сабой, вялікалітоўскія, швецкія, расійскія, французскія, нямецкія, польскія войскі. Бачыла яна паўстанцаў Ясінскага і Касцюшкі. Усё жыццё пражыў у Грушаўцы славыты Антон Зарэмба, які, на маю думку, з’яўляецца прататыпам Ануфрыя Заглобы, героя трылогіі Генрыка Сянкевіча (гл. “К” № 40 і 42, 2015 г.). Бывалі тут ваяр-мастак Напалеон Орда, пісьменніца Эліза Арэшка (Ажэшка), фатограф Ян Булгак і безліч іншых асобаў, вартых згадкі ў публікацыях па гісторыі маёнтка.

У працягу нас чакаюць гісторыя грушаўскага палацка і навінкі з рэстаўрацыйнага фронту.

Працяг —
у наступных нумарах “К”.

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Пастаянныя экспазіцыі:

- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
- "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
- "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
- "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.".
- "Сусвет Яэпа Драздовіча".

Выставы:

- Выстава твораў Дар'і Карпавай "Вітамін Ж(ывапіс)" — да 10 студзеня 2021-га.
- Сумесны культурна-адукацыйны праект-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
- "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
- Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола".
- Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамола" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная,
33а. Тэл.: 327 88 78.

Пастаянныя экспазіцыі:

- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
- "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
- "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."

■ Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы",
Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.

■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00.

Папярэдні запис абавязковы.

■ Праграма "На Каляды ў музей" (транспарт ад школы да музея і назад, экскурсія, майстар-клас па саломалляцтву, выступленне калядоўшчыкаў, майстар-клас па традыцыйных танцах, народныя гульні, пачастунак). Папярэдні запис абавязковы.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.

Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375

(29) 144 07 92, +375 (17) 327

11 66. Музей працуе: аўторак,

серада, пятніца, субота,

нядзеля — з 10.00 да 18.00

(касы да 17.30), чацвер — з

12.00 да 20.00 (касы да 19.30)

панядзелак — выхадны.

■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выстава "Сталінград

1942 — 1943. Беларусы

на абароне горада" —

да 21 снежня.

■ Выстава "Яўген

Халдзей. Сцяг

Перамогі" — да 27 снежня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-
КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-
ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.

Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2

06 02; +37529 551 80 51,

+ 37529 190 31 49.

Палацавы ансамбль

■ Пастаянная

экспазіцыя.

■ Выставачны

праект "Сапраўднае"

мастакоў міжнароднага

грамадскага аб'яднання

"Еўразійская мастацкая

садружнасць" —

да 28 лютага 2021-га.

■ Выставачны праект "Пасядзім з густам!" (фатэлі і крэслы XVIII — XX стст. з фондаў музея-запаведніка) + квэст-віктарына "Пасядзім, падумаем". Па папярэдніх заяўках. Да 5 красавіка 2021-га.

■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясвіжскага двара". У складзе пастаяннай экспазіцыі.

■ Міжнародны выставачны праект "Даспехі радзівілаўскага Нясвіжа" (артэфекты з калекцыі Музея Фіцвільяма Кэмбрыджскага

універсітэта, Нацыянальнага гістарычнага музея і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Нясвіж"). У складзе пастаяннай экспазіцыі.

■ Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці Вул. Гейсіка, 1.

■ Фотавыстава Віталія Некрашэвіча "Зямля пад белымі крыламі" — да 7 снежня.

Ратуша

г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.

■ Пастаянная

экспазіцыя.

■ Квэст "Выходкі

старага захавальніка".

Па папярэдніх

заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён,

Гродзенская вобласць.

Тэл.: (8-01596) 2 82 90,

(8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная

экспазіцыя.

■ Тэатралізаваная

экскурсія "Мірскі замак

і яго ўладальнікі: шлях

праз стагоддзі".

■ Экскурсія з элементамі

дэгустацыі "У гасці

да Пана Каханку".

■ Экскурсія з элементамі

анімацыі і дэгустацыі

ПА ПЫТАННЯХ
РАЗМЯШЧЭННЯ
РЭКЛАМЫ

Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"

звяртайцеся

па тэлефоне

+ 375 17 286 07 97

і па тэлефоне/факсе

+375 17 334 57 41

альбо пішыце

на электронны адрас

kultura@tut.by!

"Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".

■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".

■ Музейныя камунікатыўныя праграмы:

"Табе, нашчадак,

у добры дар...",

"Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак",

"Капрызы моды ракако".

■ Дзіцячая

тэатралізаваная экскурсія

"Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".

■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.

■ Музейная фотапляцоўка.

■ Восеньскі

сезон канцэртаў

Белдзяржфілармоніі.

■ Квэст "Таямніца

двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.

Тэл./факс: 290 60 10.

■ Арт-фестываль

выяўлення мастацтва

(трынаале жывапісу,

графікі і скульптуры

"VIVAT VITA", міжнародны

фестываль "Арт-Мінск"

і выставачны праект

"Графіка года") —

да 16 снежня.

Мяне захоўвалі "піраты" Ватыкана. Вокладка кнігі Э.Хэмінгуэя "Стары і мора".

Госць з Калугі

Творчасць — справа рызыкаўная. Бо, здаецца, мастацтва для грамады гэта не рэч першай неабходнасці, а талент — "тавар", на які не заўжды знойдзецца купнік. Але бываюць і выключэнні з правілаў...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Расійскі мастак Аляксей Васільеў, чья выстава нядаўна праходзіла ў Галерэі Шчамялёва, да таго як адчуў творчае пакліканне, паспеў скончыць у роднай Калуге ўніверсітэт і атрымаць прафесію выкладчыка матэматыкі і фізікі. Недзе на трэцім годзе працы ў школе, да яго прыйшла думка, што не кепска было б распавядаць пра фізічныя законы з дапамогай забаўных малюнкаў. Так і пачалася ягоная мастацкая творчасць.

На першы погляд, маляваць ён не навучыўся, але комплекс непаўнавартасці яго не мучыць. Зараз мастаку Аляксею Васільеву сорак гадоў. Ён удзельнік шматлікіх мастацкіх конкурсаў, зладзіў дзясяткі персанальных выстаў у Расіі і за мяжой. І работы ягоныя маюць попыт у расійскіх і замежных калекцыянераў.

Відавочна, што сваіх фанатаў Аляксей Васільеў уражвае не канцэптуальнай распрацаванасцю твораў, не шыкоўным майстэрствам, а разняволенасцю. Ён чалавек іранічны і ўмее заўважаць абсурдзісцкія праявы нашага быцця. Тым і цікавы.

Тое, што ў суседняй краіне на такое мастацтва ёсць запыт, можа сведчыць як пра крызісны стан грамадства, так і пра высокую ступень дэмакратызму і талерантнасці. Маўляў, хочацца амбітнаму чалавеку карціны пісаць — хай піша, хоча нехта іх купляць — хай купляе.

Ну, а апраўдвае Аляксея Васільева хіба, што ён і сам не надта сур'ёзна ставіцца да таго, што робіць.

"К"

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА"

МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход

ст.м. "Пятроўшчына".

Падземны пераход

ст.м. "Плошча Перамогі".

Праспект

Незалежнасці, 44.

Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Няміга",

вул. М. Багдановіча.

Праспект Пераможцаў, 5.

Вуліца Рабкораўская, 17.

Праспект Незалежнасці,

68, В.

Вуліца Лабанка, 2.

Фрагмент экспазіцыі

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР
ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.

■ 6 — "Кошчын дом" (опера ў 2-х дзях) П.Вальдгардта.

Пачатак а 11-й.

■ 6 — Музычная інтэрактыўная праграма для дзяцей

Пачатак аб 11-й.

■ 6 — "Дон Кіхот" (балет у 3-х дзях) Л.Мінкуса.

Дырыжор — Мікалай Калядка. Пачатак а 18-й.

■ 8 — "Файст". (опера ў 3-х дзях) Ш.Гуно.

Дырыжор — Дзмітрый Мацвіенка. Пачатак у 19.00.

■ 9 — "Рамэо і Джульета" (балет у 3-х дзях)

С.Пракоф'ева. Дырыжор — Уладзімір Авадок.

■ 9 — "Вечар старадаўніх рамансаў". Пачатак у 19.30.

■ 10 — "Аіда". (опера ў 4-х дзях) Дж.Вердзі.

Дырыжор — Іван Касцялін. Пачатак у 19.00.

■ 11 — "Стварэнне свету" (балет у 2-х дзях) А.Пятрова.

Дырыжор — Мікалай Калядка. пачатак у 19.00.

■ 11 — Канцэрт "Ад Баха да Афенбаха..."

Пачатак у 19.30.

■ 12 — "Вяселле Фігара" (опера ў 2-х дзях)

В.А.Моцарта.

Дырыжор — Алег Лясун. Пачатак у 19.00.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
"РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.

■ 7 — "Сіндром Медэі" (трагедыя) Ю.Чарняўскай.

■ 8 — "Сірожа" (Жыццё ў дзвюх эпохах) Ю.Чарняўскай.

Перанос з 29.10.

■ 9 — "Гэта ўсё яна" (драма) А.Іванова.

■ 10 — "Мудрамер" (сатырычная камедыя)

М.Матукоўскага.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ
БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

■ 6 — "Насарог і жырафа" Х. Гюнтэра. Прэм'ера.

Пачатак аб 11-й.

■ 11 — "Скрыпка дрыгвы й верасовых пустэчаў"

(спектакль-фантазія паводле твораў У. Караткевіча. Для

дарослых). Пачатак а 18-й.